
ACTE D'INVESTIDURA
DE DOCTOR *HONORIS CAUSA*
AL:

Dr. Octavi Fullat,
catedràtic emèrit de Filosofia de l'Educació
de la Universitat Autònoma de Barcelona

I AL:

Dr. Antonio Damasio,
catedràtic de Neurociència i de Psicologia
i director del Brain and Creativity Institute
de la University of Southern California

Universitat Ramon Llull
Ser i Saber

Edita: Universitat Ramon Llull

Rectora: Dra. Esther Giménez-Salinas

Coordinació Editorial:
Gabinet del Rectorat i de Comunicació URL

Disseny i Compaginació:
TURN - Enric Maria

Impressió i Enquadernació:
Pressing, S. L.

Barcelona, octubre de 2010

Dipòsit legal:

SUMARI

- 1 Acta de nomenament dels Drs. Octavi Fullat i Antonio Damasio, com a doctors *honoris causa* de la Universitat Ramon Llull. Pàg. 5
- 2 Elogi dels mèrits del Dr. Octavi Fullat a càrrec de la Dra. Anna Pagès, professora de la FPCEE Blanquerna de la URL. Pàg. 7
- 3 Laudation for Dr. Octavi Fullat by Dra. Anna Pagès, professor of the FPCEE Blanquerna of the URL. Pàg. 19
- 4 Discurs del Dr. Octavi Fullat, catedràtic emèrit de Filosofia de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Pàg. 31
- 5 Speech by Dr. Octavi Fullat, catedràtic emèrit de Filosofia de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Pàg. 45
- 6 Elogi dels mèrits del Dr. Antonio Damasio a càrrec del Dr. Ignasi Ivern, professor de la FPCEE Blanquerna de la URL. Pàg. 57
- 7 Laudation for Dr. Antonio Damasio by Dr. Ignasi Ivern, professor of the FPCEE Blanquerna of the URL. Pàg. 69
- 8 Speech by Dr. Antonio Damasio, professor of Neuroscience and Psychology at the University of Southern California. Director, Brain and Creativity Institute. Pàg. 00
- 9 Discurs del Dr. Antonio Damasio, catedràtic de Neurociència i de Psicologia i director del Brain and Creativity Institute de la University of Southern California. Pàg. 00
- 10 Discurs de la Dra. Esther Giménez-Salinas, Rectora Magnífica de la Universitat Ramon Llull. Pàg. 00
- 11 Speech by Dr. Esther Giménez-Salinas, rector of the Ramon Llull University Pàg. 00

ACTA DE NOMENAMENT DELS
DRS. OCTAVI FULLAT I ANTONIO DAMASIO,
com a doctors *honoris causa*
de la Universitat Ramon Llull.

La Junta de Govern de la Universitat Ramon Llull,
a proposta de la Facultat de Psicologia, Ciències
de l'Educació i l'Esport Blanquerna
en la sessió del 26 de març de 2009,
va prendre l'acord de concedir el grau de
doctor *honoris causa* de la Universitat Ramon Llull
al Dr. Octavi Fullat i al Dr. Antonio Damasio.

ELOGI DELS MÈRITS DEL DR. OCTAVI FULLAT
A CÀRREC DE LA DRA. ANNA PAGÈS,
PROFESSORA DE LA FACULTAT DE PSICOLOGIA,
CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
I L'ESPORT BLANQUERNA
DE LA UNIVERSITAT RAMON LLULL.

Senyora Rectora Magnífica, doctors i doctores presents a la sala, senyores i senyors.

Avui és un dia assenyalat i començar amb aquesta fórmula semblaria una vanitat si no fos perquè Octavi Fullat, que sobretot és un filòsof, se'n riu ensolapadament de les vanitats. I amb aquest imperceptible somriure d'ironia, que ens fa pensar en la minsa naturalesa mortal dels qui som avui aquí maldant per fer-nos presents en la intensitat d'aquesta hora i aquest lloc assenyalats, hem de començar a parlar d'avui. Un dia assenyalat perquè formalitzem, a través de la concessió del doctorat *honoris causa* al professor Fullat, una història de la qual tots nosaltres hem participat i que ens ha singularitzat; aquesta història, ens ha fet ser qui som avui, i ha configurat la nostra vida intel·lectual i docent. Una història universitària en particular és la raó principal per la qual se'ns fa possible, avui, parlar d'avui. I al bell mig d'aquesta història hi ha la convicció existencial del professor Octavi Fullat. Una convicció existencial és una manera d'estar en el món sabent-ne la fragilitat. Saber de la fragilitat del món no voldrà pas dir deixar-nos vèncer per ella. N'hem pres consciència pel testimoni acadèmic i humà del professor Fullat. Avui és el nostre torn testimoniar el seu.

La història, diu H.G. Gadamer, té els seus moments simbòlics, de significació singular. Llavors ens aturem i donem sentit al que hem fet en el passat que s'actualitza en el present. És un instant de recapitulació gràcies al qual adquirim una nova perspectiva de món, nous significats pel que hem conegut de sempre. En aquest sentit i primerament, podem definir la història com un record que sona, titil·la, fa pampallugues, es fa viu per l'ara i l'aquí. Fent-ho, es modifica. Canvia la tonalitat i inaugura nous matisos. Trenca esquemes.

El professor Octavi Fullat representa avui, en aquest emotiu acte de reconeixement, un moment simbòlic de la història de la Universitat Ramon Llull en el context

---

universitari a Catalunya. El professor Fullat va seguir, des dels inicis, el nostre projecte. Es va sumar als esforços acadèmics per fer-lo existir i va constituir per a tots nosaltres un referent únic en aquells primers anys tan memorables. A la Comissió de Doctorat, a classe, en les converses informals pels passadissos, en els àpats que vam tenir ocasió de compartir, Octavi Fullat era capaç d'una cosa de la qual ben pocs poden vantar-se: ajudar-nos a distingir, a no confondre els conceptes, els corrents teòrics, les preguntes fonamentals... Sempre fou d'una gran claredat en el discurs. Que no tot és igual, ho hem après del seu mestratge, que avui es fa palès d'una manera irrepètible perquè celebrem que, gràcies al seu mestratge, hem pogut formar part d'un projecte universitari a Catalunya, tant amb la nostra formació d'origen a les universitats en plural, com en el nou projecte de creació, l'any 1991, de la Universitat Ramon Llull.

El professor Fullat ens ha fet entendre que la universitat és com una casa gran que ens agombola, sota el sostre de la qual hem de seguir vivint una vida d'interès acadèmic i intel·lectual. "Seguir vivint una vida també a la universitat" no és pas cap cosa òbvia encara que ho sembli, no és pas cap cosa que s'hagi de donar per suposada. El professor Fullat ens ha ensenyat que no hem de donar, en cap cas, res per suposat. I menys la universitat! Perquè no n'hi ha mai prou amb el que sabem i no ens hi hem de conformar de cap de les maneres. L'inconformisme del perquè ha de fiblar la nostra relació amb els estudiants i amb el saber, del que mai acabem de disposar del tot. Res més lluny del tedi, de la son i de l'ensopiment, d'una idea burocràtica i boirosa de la vida acadèmica...

En un text profètic escrit l'any 1969, tot just després dels esdeveniments de la primavera de 1968 a París, el professor Fullat desvela l'origen del seu afany personal per la universitat a través d'un record d'infantesa:

"Quan la meva mare -al cel sigui- m'acompanyava a passejar, algunes vegades em portava a la plaça de la Universitat, i jo li preguntava: "Mare, què és aquella casa tan gran?", i ella, mestressa de carrera i de professió, amb el respecte que això li proporcionava pels estudis superiors, em responia: "Aquesta és una escola on fan savis." I aleshores em semblava que aquella casa encara era petita.

Han volat els anys i són moltes les idees que he modificat o canviat totalment, tot experimentant alguna vegada esgarrifances d'existir, esgarrifances que no han sabut guarir aquells "savis" de la universitat de quan era un petit vailet, però malgrat tant de canvi i de trasbals, sempre més he conservat gran respecte per la "casa gran" que ja no es troba solament a la plaça de la Universitat de Barcelona, sinó per tot el món."

Per Octavi Fullat l'experiència a la universitat és clarament una forma de realitzar la vida. En la seva trajectòria, hi ha hagut algunes de les universitats més importants a Catalunya: la Universitat de Barcelona, on es formà i de la que fou expulsat després com a professor ajudant per oposició al règim del general Franco als anys seixanta; la Universitat Autònoma de Barcelona, on desplegà amb escreix el seu mestratge i des d'on creà escola en Filosofia de l'Educació; i finalment la Universitat Ramon Llull, que l'acollí des del primer instant de la seva creació per demanar-li consell i acompanyament.

Octavi Fullat sempre defensà la relació entre la Pedagogia i la Vida, també a la universitat. Aquesta manera de veure la institució acadèmica revela una originalitat que la història de la universitat sovint ha desmentit, soterrada sota les múltiples petites misèries tecnicoinstrumentals i les picabaralles polítiques. Avui, amb aquest acte de doctorat *honoris causa*, es fa present, per a la nostra Universitat, i també per a totes les universitats que han tingut la sort de rebre el mestratge d'Octavi Fullat, la dignitat i sobretot la història del que les ha fet ser el que són.

Octavi Fullat és un Filòsof de l'Educació. Aquesta frase resumiria la trajectòria de la seva obra, una visió "problematitzadora" del fenomen educatiu. Efectivament, enfront del totalitarisme i la repetició burocràtica, la Filosofia de l'Educació és per a Octavi Fullat una manera de veure l'experiència educativa que consisteix en no esgotar-la en si mateixa. Hi ha sempre quelcom pendent, inacabat, en el fet educatiu. Aquesta idea ha permès de contrarestar, en l'època de totalitarisme tecnicoinstrumental en la qual vivim, en l'època de la garantia i del "res-no-es-perd", la tossuderia del control de l'acció educativa. El que fem, en educació, no és segur. Aquí trobem la grandesa d'un discurs que proposa a professors, mestres, pedagogs, de fer l'esforç de mirar una mica més enllà, d'albirar un horitzó.

És difícil fer referència a l'obra de tota una vida però hi ha una fórmula possible si identifiquem alguns vectors que la travessen. En l'obra d'Octavi Fullat, hi trobaríem tres vectors essencials:

1. La vida que s'ensenya, l'ensenyar com es realitza el viure; emplaçar el desig de viure com a fonament de la pràctica educativa, inspirant-se en aquella frase de l'*Emili* de J.J.Rousseau que diu "viure és l'ofici que li vull ensenyar";
2. En segon lloc, l'existència, el límit de la qual compartim amb els altres, la presència de la llibertat com la possibilitat d'escollir -i, aquí, naturalment, hi ha la presència d'Albert Camus-;

-
3. Tercer vector, Déu, la pregunta latent que acompanya tant el viure com la consciència de la vida; la presència de Déu en les minúscules vicissituds quotidianes, en l'inesperat i l'inexplicable.

1. L'educació com a impuls a la vida

Aprofundim una mica en aquest impuls a la vida tan present en els textos i sobretot en el mestratge d'Octavi Fullat. Aquesta idea de "l'impuls a la vida", que recupera de la seva lectura de Freud, estructura la seva reflexió a l'entorn de les finalitats educatives. Octavi Fullat qüestiona els "grans ideals educatius" i planteja la possibilitat de transformar-los en petites experiències de la vida quotidiana que ens permeten fer possible, en la nostra relació amb els altres, una vida digna. Aquest és un missatge que traspuja el mestratge d'Octavi Fullat.

No hi pot haver educació sense una bona dosi de plaer i d'aventura en la vida. L'educador ha de voler viure i fer viure els seus alumnes. En un dels textos més suggerents escrits a principis de la dècada dels 70, després del desencís de la visita a la Unió Soviètica, titulat *Les finalitats educatives en temps de crisi*, Octavi Fullat reclama per a l'educació el gust de viure:

"Ens sobra agressivitat, ens falta humor i ganes de viure. Menys "Thanatos" -impuls de mort- i més "Eros" -impuls de vida. (...) No podem viure sempre en tensió, amb el front arrugat, seriosament. L'esperança humana de què parlo requereix agafar-li el gust a la vida: gaudir d'un plat ben cuinat; assaborir un bon vi; absorbir amb l'esguard i amb l'ànima, que li va al darrera, un paisatge encara verge; veure una pel·lícula que ens fa cargolar de riure, divertir-nos amb un acudit o fent el ximple; banyar-se i prendre el sol; fer-se unes torrades a l'hivern a la vora del foc en un poblet aïllat; enamorar-se..."¹

Fullat defineix la "sobrevida" com la possibilitat de perllongar la vida amb l'esperança d'anar més enllà del que ens ofèn, ens priva i ens aclapara. Aquest és un aspecte essencial de l'acció pedagògica: no hi ha educació sense "sobrevida", l'esperança en la vida és el motor de l'educació. Cap educador podrà fer res sense aquesta dimensió que segurament no respon a un gran ideal educatiu, com la felicitat, per exemple, però és més petit, més proper i també més quotidià.

"Viure és això: tenir futur, poder caminar."²

1 *Les finalitats educatives en temps de crisi*. Barcelona, Nova Terra, pp 208-209.

2 *Ibid*, p.241.

---

2. La convicció existencial de l'educador

Per al professor Fullat, que llegí Camus i quedà marcat per la seva obra literària i filosòfica, l'existència es planteja com un interrogant davant del sense sentit. L'ésser humà queda parat davant de la possibilitat d'escollir... sense saber del cert si s'equivoca. Fullat dedicà la seva tesi doctoral a "la moral atea d'Albert Camus" i en aquest text, més tard publicat sota aquest mateix títol, Fullat enfila la problemàtica del sentit de la vida, a partir de la tràgica i punyent frase de Camus "per què no deixar de viure?". Heus aquí la veritable pregunta filosòfica. És la pregunta sobre el perquè de la pròpia existència. Pregunta irresoluble que es resisteix a desintegrar-se. Pregunta que ens fa difícil l'existir i, al mateix temps, ens estructura. Pregunta que Fullat depassarà amb l'esperança, contra tota esperança, que ens ve de Déu. Però que haurà travessat per comprovar-ne la força i la desesperació.

Quan extracta de definir la relació entre professor i alumne, Fullat delimita la "convicció existencial" i planteja el vincle educatiu com una recerca de la veritat inacabada:

"L'ensenyant, el professor, espontàniament creu que l'alumne, l'ensenyat, no sap res i que per això està allí, davant seu, com una pissarra que espera que li escriguin coses damunt. El professor es considera un savi, almenys davant del seu alumne, el qual passa a ser un element passiu i receptiu. Aquí rau el greu error del catedràtic: pensar que aprendre consisteix a transitar de la ignorància al saber i que aquest trànsit és l'obra del Mestre. I no es pas així. L'ensenyat és un element actiu, ja que d'antuvi, té els seus gustos i les seves aptituds respecte del saber (...) Però, allò que l'alumne porta a la Universitat i, concretament, a la relació "ensenyant-ensenyat", és un projecte existencial personalíssim; ell té una manera peculiar de concebre la forma de realitzar la vida. (...) El Catedràtic, també, porta a l'acte d'ensenyar quelcom més d'un saber -o, almenys, l'hauria de portar- com és el "voler-saber" i un "determinat voler ser". Un catedràtic no és un llibre que parla, un robot, sinó una convicció dins de l'existència. És un pobre professor aquell que parla escèpticament; i dic "pobre" perquè no passa de ser un simple instrument, en lloc de ser una persona. Malauradament, molts desitjarien que els catedràtics no fossin éssers humans, sinó maquinotes fàcils de dominar."³

3 *El Crac universitari* (Reflexions sobre la crisi mundial de la universitat). Barcelona, Cadí, 1969.

L'existència ens revela doncs una veritat "sempre precària, sempre a defensar. No és una veritat ni algebraica ni jurídica. La veritat de l'ésser humà és una tasca, una feina, és la nostra història."⁴

Octavi Fullat no coneixerà mai Camus. Aquesta, però, és una fita significativa en el seu recorregut biogràfic i intel·lectual. Pocs dies abans de trobar-se amb ell, a París, Camus patirà un accident de cotxe i morirà.⁵ Aquesta mort estronca d'arrel una possible ruta per la Filosofia de l'Educació d'Octavi Fullat, que d'altra banda, per sempre més, inclourà en la seva trajectòria el batec filosòfic de Camus.⁶ Un autor bandejat pels formalismes i les polítiques de l'existencialisme a *la lettre* de Sartre, de Beauvoir i de " Temps Modernes ". Què tenen en comú Fullat i Camus ? Probablement molt més del que semblaria d'entrada. Hi ha l'inconformisme de no instal·lar-se en cap versió que institucionalitzi la Filosofia o la vulgui estrènyer en un codi d'axiomes. Hi ha també la idea del límit com una revolta contra la inconsistència de l'aburguesament indolor i ridícul en el benestar o en la satisfacció, que no té en compte ni el mal en el món ni el sofriment de cadascun dels homes i dones que hi viuen. Hi ha, al capdavant, la consciència de la mort i l'angoixa que la desperta constantment.

Camus és per a Fullat un descobriment que el farà aturar-se un instant. Però aquest instant, amb la mort de Camus, s'eternitza. I quedà com un punt fix en el lloc precís d'on havia sorgit com a instant. Segurament hi ha en l'obra d'Octavi Fullat aquest fragment de Camus que ha romàs en certa manera inexplorat.

3. Déu, la pregunta latent

El manual de referència per als estudiants de Pedagogia, *Filosofies de l'Educació*, acaba amb un apartat que es diu "Reflexió final". Aquest apartat, com la majoria dels epílegs de les obres del professor Fullat, és molt interessant. És en els epílegs on sorgeix, gairebé entre línies, la qüestió de Déu. A "Reflexió final", l'autor es mostra espontàniament i també es defineix com a "personalista":

4 *Les finalitats educatives...* Ibíd, p. 241.

5 "Camus m'havia donat dia per rebre'm a París el següent mes de juny, pero es va estavellar el quatre de gener de 1960 a Villeblevin. Accident d'automòbil. Conduïa Gallimard, el de l'editorial. Llegint-lo i estudiant-lo li havia agafat afecte, però ni l'amor ni l'amistat ni tampoc l'afecte poden salvar els éssers estimats. Ressucitarà Camus i acabarà la seva obra inacabada? Dubto que Déu sigui tan infinitament bondadós i tan omnipotent. Ara bé, si algú el veu viu, que m'avisi de seguida. Vull abraçar-lo." *La meua llibertat*, Ibíd, p. 62.

6 "La meua tesi doctoral a la Universitat de Barcelona va ser filosòfica i no pas matemàtica; a París, ciutat de nits àgils i soltes, havia descobert *L'Étranger* de Camus. Amb una nit de lectura em vaig quedar sense terra on recolzar-me". *La meua llibertat*. Ed. Angle, Barcelona, 2006, p.34.

“Creure que un educand és persona no és ni un saber científic ni tan sols una opció política; ara bé, és aquella hipòtesi que li permet a l’educador estimar els seus educands. Però ni l’amor als educands en l’acte pedagògic ni l’amor als conciutadans en els actes social i polític arriba mai a la seva plenitud. Treballant amb dedicació en l’adveniment de l’amor sorgeix l’exigència d’una “Altra cosa” o d’una “Altra situació” des d’on ens lliurem a la Història. L’amor es pot entendre com un ressò de l’Absolut (...) L’Absolut no es desentén de tot el que ha llançat amorosament a l’existència.”⁷

Aquest fragment du intercalades dues cites; una del *Gènesi*:

“Déu creà, doncs, l’home a la seva imatge, el creà a la imatge de Déu; creà l’home i la dona.” *Gènesi*, I,27.

i l’altra del llibre de la Saviesa:

“Perquè vos estimeu tot allò que existeix, i res no us fa fàstic d’allò que heu creat” *Saviesa*, XI,24.

Aquestes són cites de la Bíblia per a un manual universitari. Al costat del discurs sistemàtic i progressiu, hi ha la metàfora de l’esperit. Al darrera de la qüestió educativa, aventura inacabable travessada per l’amor al saber, hi ha Déu latent. Un Déu que espera.

Octavi Fullat és escolapi. A l’Escola Pia de Catalunya, durant llargs anys de formació, va aprendre el respecte i la dignitat de l’acció d’ensenyar però també Bíblia, Teologia, Filosofia Medieval, Llatí, Grec i Hebreu. Una formació humanista en el sentit literal de la paraula. Una referència simbòlica que no l’abandonarà en la seva manera d’encarar el món i els obstacles que ens hi anem trobant. Els escolapis traspuen la joia de la fe i l’encomanen. Són una gent d’una gran simpatia i alegria. Una gent intel·ligent d’una extraordinària bondat. És el goig d’Abraham que surt de la terra dels seus pares per marxar enllà, tot depassant l’horitzó dels límits: “Jahvé digué a Abraham: Vés-te’n del teu país, de la teva parentela i de la casa del teu pare cap a la terra que et mostraré. Abraham se n’anà, doncs, tal com Jahvé li havia dit” *Gènesi*, 12: 1-4.

Caminar devers el que ens espera, que ens ha estat promès. Que ens fa bellugar i viure amb sentit en l’experiència amb els altres. I en el desig de saber.

7 *Filosofies de l’Educació*, Barcelona, Ceac, 1983, p. 433.

Al seu text *Valores y Narrativa. Axiología educativa en Occidente*⁸ Octavi Fullat reprèn la metàfora d'Abraham per indicar que és tot fent camí que s'esdevé la mort, com una etapa més que travessem. Fem camí, i s'esdevé la mort, i seguim. És l'impuls que ens ve de Déu.

Les darreres paraules seran l'absència de Maria Fullat que omple amb el seu record l'instant d'aquesta hora. Ella, amb el vigor i la dignitat dels patriarques, va recolzar l'obra d'Octavi Fullat. Maria, l'àngel de les petiteses domèstiques, ens acompanya avui aquí i gairebé no ens adonem perquè passa volant, com un minúscul batec d'ales.

Gràcies Dr. Fullat per haver acceptat l'honor que avui celebrem.

Anna Pagès Santacana,
professora de la FPCEE Blanquerna
de la Universitat Ramon Llull.

8 Fullat, Octavi: "Nuestro valor judío de la expectación-expedición", a *Valores y Narrativa. Axiología educativa de Occidente*. Publicacions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2005.

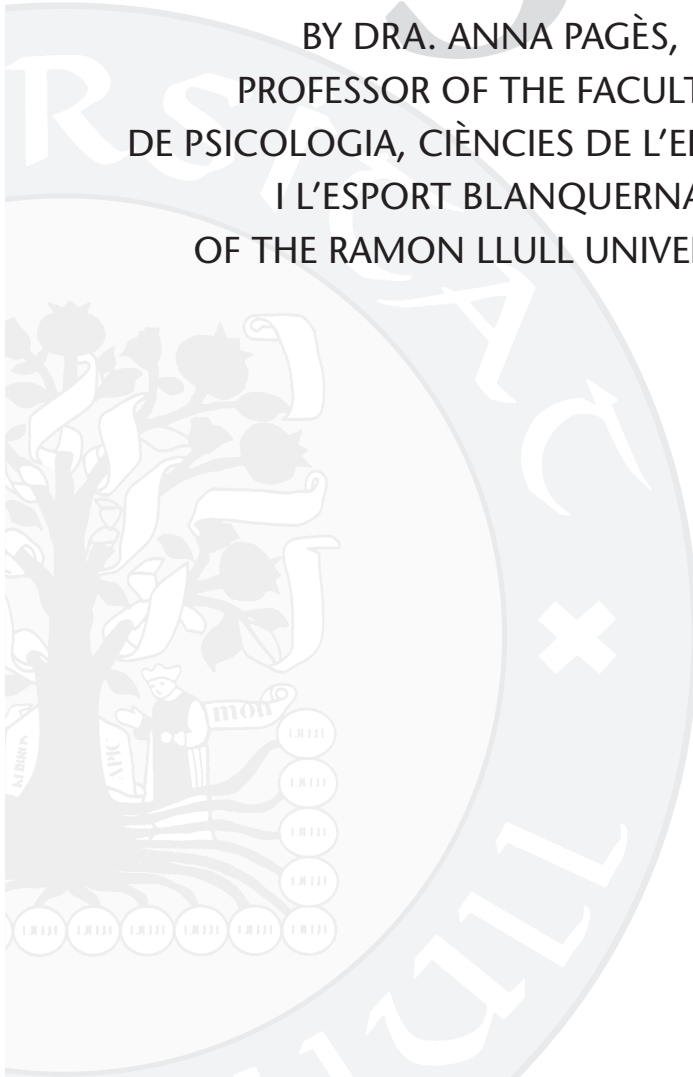

LAUDATION FOR DR. OCTAVI FULLAT
BY DRA. ANNA PAGÈS,
PROFESSOR OF THE FACULTAT
DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
I L'ESPORT BLANQUERNA
OF THE RAMON LLULL UNIVERSITY.

Your Excellency Madam Rector, Doctors present in the hall, ladies and gentlemen,

Today is a special day and to begin with this formula would seem vain if it were not because Octavi Fullat, who is a philosopher before all else, laughs mockingly at vanities. And with this imperceptible ironic smile, which reminds us of the frail mortality of everyone here today struggling to live up to the intensity of this special time and place, we must start to speak about this day. Today is a very special day because, as we award this honorary doctorate to Professor Fullat, we are formalising a history in which we have all taken part and which has singled us out. This history has made us who we are now and has configured our intellectual and teaching lives. One particular university history is the main reason why we can now speak about today. And right in the middle of this history is the existential conviction of Professor Octavi Fullat. An existential conviction is a way of being in the world while acknowledging that world's fragility. Knowing that the world is fragile does not in any way imply that we will let ourselves be overcome by it. We have taken good note of Professor Fullat's academic and human testimony. Today it is our turn to provide testimony of his.

H.G. Gadamer says history has symbolic moments, ones with a special meaning. Then we stop and give meaning to what we have done in the past that is brought up to date in the present. It is a moment of recapitulation through which we take on a new perspective of the world, new meaning for what we have always known. In this connection we can primarily define history as a memory that tinkles, flashes, sparkles, and comes alive for the here and now. And it changes as it does so. It changes hue and brings in fresh nuances. It breaks moulds.

Today, at this moving event of acknowledgement, Professor Octavi Fullat represents a symbolic moment in the history of the Ramon Llull University in the context of the university in Catalonia. He followed our project from the outset. He contributed his academic efforts to bring it into being and was a beacon for all of us during those

---

first, memorable years. In the Doctorate Committee, in the classroom, in the informal conversations in the corridors, at the meals we shared with him, Octavi Fullat was able to do something that very few people can boast: he helped us to distinguish, not to confuse concepts, theoretical currents, fundamental questions... He has always been a very clear speaker. From his teachings we have learned that not everything is the same, and this is made abundantly clear today as we celebrate the fact that, thanks to his teachings, we have been part of a university project in Catalonia, both with our training based on plural universities and in the new project that created the Ramon Llull University in 1991.

Professor Fullat has helped us to understand that university is like a great house which protects us, a house under whose roof we must continue to live life of academic and intellectual interest. "To continue living life at the university as well" is not as obvious as it might seem, and is certainly not something to be taken for granted. Professor Fullat has taught us not to take anything for granted. And certainly not the university! For, what we know is never enough and we must never. Failing to accept the reason for things must goad on our relationship both with our students and with knowledge, which we know we can never possess entirely. Nothing could be further removed from the tedium, boredom and torpor of a bureaucratic and misty idea of academic life...

In a forward-looking text written in 1969, just after the events of the spring of 1968 in Paris, Professor Fullat revealed the origin of his personal eagerness for university through a childhood memory:

"When my dear departed mother went for walks with me, she would sometimes take me to the Plaça de la Universitat [University Square], and I would ask: "Mother, what is that great big house?", and, as the trained professional teacher she was, with the due respect for higher education, she replied: "That is a school for the wise." And then I thought that if that was so, then this house was rather small.

The years have flown by and I have amended or completely changed a great many ideas, sometimes experiencing an existential frisson, one that could not be cured by those "wise people" from the University from when I was just a boy, but despite all the changes and upheavals, I have always maintained a great respect for the "big house" which is no longer only in the Plaça de la Universitat in Barcelona, but all over the world."

For Octavi Fullat the experience of being at university is clearly a way of life. His career has involved some of the most important universities in Catalonia: the University of Barcelona, where he trained and from which he was later expelled as assistant lecturer for his opposition to the Franco regime in the nineteen sixties; the Autonomous University of Barcelona, where he spread his teachings widely and from where he created a school of Philosophy of Education; and finally the Ramon Llull University, which called upon him from the very outset to ask for his advice and company. And abroad, the University of Rouen in France and the University of Valle de México in Mexico.

Octavi Fullat always defended the relationship between Pedagogy and Life, and that included university. This way of seeing the academic institution reveals an originality which the history of the university has often denied, hidden under the many petty technical and instrumental problems and political in-fighting. Today, this Honorary Doctorate award makes clear for our university and also for all the universities that have been lucky enough to receive the teachings of Octavi Fullat, the dignity and especially the history of what has made them what they are.

Octavi Fullat is an Educational Philosopher. If one phrase could sum up his work, it is a “making-problem” view of the educational phenomenon. Indeed, faced with totalitarianism and bureaucratic repetition, for Octavi Fullat Philosophy of Education is a way of seeing educational experience without exhausting it. Education always involves something pending, unfinished. This idea has made possible to counter the stubborn control of educational action in these times of technical and instrumental totalitarianism and “nothing-is-lost”. What we do in education is not sure. Here we find the greatness of a discourse that proposes that lecturers, teachers and educational actors should make the effort to look further, to scan the horizon.

It is difficult to refer to a life’s work but one way would be to identify certain vectors of that work. There are three essential vectors in Octavi Fullat’s work:

1. Life to be taught, teaching how to realise a life; placing the desire for life as a foundation of educational practice, taking inspiration from J.J.Rousseau’s Emile: “Living is the business that I wish to teach him”;
2. Secondly, existence, the limit of which we share with others, the presence of freedom as the possibility to choose - where of course we find Albert Camus;

-
3. Thirdly, God, the latent question that accompanies living and the awareness of it; the presence of God in tiny everyday comings and goings, in the unexpected and the inexplicable.

1. Education as a life drive

Let us go a little deeper into this drive towards life that is so present in the writings and especially in the teachings of Octavi Fullat. This idea of “a life drive”, borrowed from his reading of Freud, structures his considerations around the purposes of education. Octavi Fullat questions the “great educational ideals” and raises the possibility of turning them into small experiences of everyday life that allow us to lead a decent life in our relationships with others. This is a message that emerges from Octavi Fullat’s teachings.

There can be no education without a good dose of pleasure and adventure in life. Teachers must have a lust for life and transmit this to their students. In one of the most suggestive texts written at the beginning of the 1970s, after the disenchantment of his visit to the Soviet Union, and entitled *Educational purposes in times of crisis*, Octavi Fullat calls for education to transmit a lust for life:

“We have too much aggressivity, too little humour and lust for life. Less “Thanatos” - death drive - and more “Eros” - life drive. (...) We cannot always live in tension, frowning, serious. The human hope I am talking about involves a lust for life: enjoying a well-cooked meal; savouring a fine wine; delighting in an unspoiled landscape with the eyes and the soul that follows them; watching a film that makes us split our sides laughing, enjoying a funny joke or clowning around; swimming and sunbathing; toasting bread by the fireside in a remote village in winter; falling in love ...”¹

Fullat defines “*sobrevida*” [extra lifetime] as the possibility to extend life in the hope of going beyond that which offends, deprives or oppresses us. This is an essential aspect of educational action: there is no education without “extra lifetime”, hope in life is the driving force of education. No teacher can do anything without this dimension which surely does not belong to any great educational ideal - such as happiness - but is smaller, closer and more everyday.

“Living is this: having a future, being able to walk.”²

1 *Les Finalitats educatives en Temps de crisi*. Barcelona, Nova Terra, pp 208-209

2 *Ibid*, p.241

---

1. The existential conviction of the teacher

For Professor Fullat, who read Camus and was marked by his literary and philosophical work, existence is posited as a question in the face of non-sense. Human beings are disconcerted by the possibility of choice ... without being quite sure whether or not they are making a mistake. Fullat dedicated his doctoral thesis to “Albert Camus’ atheist morality” and in this text, later published under the same title, Fullat examines the problem of the meaning of life based on Camus’ tragic and poignant question “Why not just stop living? This is the real philosophical question. This is the question about the reason for our existence, the irresolvable question that refuses to be broken down. The question makes it difficult for us to exist and also simultaneously structures us. The question that Fullat will overcome with the hope, against all hope, that comes from God, but which he will have traversed to check its strength and desperation.

When it comes to defining the relationship between teacher and student, Fullat limits the “existential conviction” and posits the educational link as a search for unfinished truth:

“The teacher believes spontaneously that the student knows nothing and that this is why she is there, before him, like a blackboard waiting to be written upon. The teacher considers himself to be wise, at least before his student, who becomes a passive and receptive element. This is the great error of the teacher: to think that learning means travelling from ignorance to knowledge and that this journey is the work of the teacher. It is not like that at all. The student is an active element, since he started out with his own tastes and aptitudes concerning knowledge (...) but what the student brings to the university and specifically, to the relationship between “teacher and student”, is a highly personal existential project; the student has a particular way of conceiving the way to live a life. (...) The teacher also brings – or at least should do - something more than knowledge to the teaching event such as “wanting to know” and a “certain wanting to be”. A professor is not a talking book, a robot, but a conviction in existence. It is a poor teacher the one who speaks sceptically; and I say “poor” because he becomes a simple instrument rather than a person. Unfortunately, many people would like teachers not to be human beings, but easily controlled machines.”³

3 *El Crac universitari* (Reflexions sobre la crisi mundial de la universitat) Barcelona, Cadí, 1969.

Existence shows us a truth that is “always precarious, always on the defensive. It is not an algebraic or legal truth. The truth of the human being is a job, a task, it is our history.”⁴

Octavi Fullat never got to meet Camus. However, he was to be a significant milestone in his biographical and intellectual career. A few days before they were due to meet in Paris, Camus died in a car crash.⁵ His death stymied a possible route to Octavi Fullat’s Philosophy of Education, who nonetheless carried Camus’ philosophical influence with him for the rest of his career. ⁶ He was an author banished for formalisms and policies of existentialism *à la lettre* of Sartre, Beauvoir and «Modern Times». What do Fullat and Camus have in common? Probably a lot more than meets the eye. Firstly there is the refusal to conform to any version that institutionalises Philosophy or wishes to pigeonhole it. There is also the idea of the limit as a revolt against the inconsistency of the painless and ridiculous gentrification into welfare or satisfaction, which does not take into account the evil in the world or the suffering of each woman and man who lives there. In the final analysis, there is the awareness of death and the anxiety that it constantly emerges.

For Fullat, Camus was a discovery that made him stop for a moment and, with Camus’ death, this moment lasted forever. It remained as a fixed point in the precise spot where it had emerged as an instant. I am sure that this fragment of Camus has remained somewhat unexplored in Octavi Fullat’s work.

3 God, the latent question

Philosophies of Education, the reference manual for students of Pedagogy, ends with a section called “Closing thought”. This section is very interesting, like most of the epilogues to Professor Fullat’s works. It is in the epilogue where the question of

4 *Les finalitats educatives...* Ibid, p. 241

5 “Camus had given me an appointment to see me in Paris the following month of June, but he died on the fourth of January 1960 in Villeblevin. A car crash. Gallimard, of the publishing house, was driving. I had taken a liking to him by reading and studying his work, but neither love nor friendship nor affection can save our loved ones. Will Camus come back to life and complete his unfinished work? I doubt that God could be so infinitely kind and so omnipotent. Well, if anyone sees him alive, please tell me right away. I want to hug him.” *La meva llibertat*, Ibid, p. 62

6 “My doctoral thesis at the University of Barcelona was philosophy and not mathematics; I discovered Camus’ *L’Étranger* in Paris, the city of fleeting and free nights. After reading all night I had nothing to hold onto.” *La meva Llibertat*. Ed.Angle, Barcelona, 2006, p.34

God emerges, almost between the lines. In “Closing thought”, the author appears spontaneously and also defines himself as “personalist”:

“Believing that a student is a person is neither a piece of scientific knowledge nor even a political option; really, it is the hypothesis that allows the teacher to love his students. But neither love for students in the teaching event nor love for fellow citizens in social and political events ever reach plenitude. Working with dedication towards the advent of love brings forth the demand of “Something else” or “Some other situation” from where we can escape History. Love can be understood as an echo of the absolute (...) Absolute does not turn its back on everything that it has thrown into existence with love.”⁷

This fragment has two quotes. One is from *Genesis*:

“So God created man in his own image, in the image of God he created him; male and female he created them.” *Genesis*: 1:27

and the other from the book of *Wisdom*:

“For thou lovest all things that are, and hatest none of the things which thou hast made” *Wisdom*, 11:25

These are biblical quotes for a university handbook. Next to systematic and progressive discourse is the metaphor of the spirit. Underlying the educational issue, a never-ending adventure criss-crossed with love for knowledge, God is latent. A God who hopes.

Octavi Fullat is a *Piarist*. At the *Escola Pia* of Catalonia, during long years of training, he learnt the respect and dignity of the act of teaching, but also the Bible, Theology, Medieval Philosophy, Latin, Greek and Hebrew. This was a humanist training in the literal sense of the word; a symbolic reference that would stay with him in his way of facing the world and the obstacles that we find in our path. The *Piarists* exude and spread the joy of faith. They are friendly and joyous people, intelligent and extraordinarily kind-hearted. It is the joy of Abraham leaving the land of his fathers to

⁷ *Filosofías de la Educación*, Barcelona, Ceac, 1983, p. 433

---

go forth, passing beyond the limits: “Now the Lord said to Abraham: Go from your country and your kindred and your father’s house to the land that I will show you. So Abraham went, as the Lord had told him” Genesis, 12:1-4

Walking towards what is waiting for us, what was promised us, is what makes us move and live with meaning in the experience with others, and in the wish for knowledge.

In his text *Values and Narrative. Educational axiology in the West*⁸ Octavi Fullat takes up the metaphor of Abraham to show that walking the path towards death is one more stage through which we have to pass. We tread our path, and death happens, and after that we continue. It is the path that comes to us from God.

My closing words are for the absence of Maria Fullat, who fills this moment with her memory. With the strength and dignity of the patriarchs, she supported Octavi Fullat’s work. Maria, the angel of everyday domestic chores, is here with us today and we scarcely notice as she flies by us with a tiny beat of wings.

Thank you Dr. Fullat for accepting the honour that we are celebrating today.

Anna Pagès Santacana,
professor of the FPCEE Blanquerna
of the Ramon Llull University.

8 Fullat, Octavi: “Nuestro valor judío de la expectación-expedición”, in *Valores y Narrativa. Axiología educativa de Occidente*. Publicacions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2005

4

DISCURS DEL DR. OCTAVI FULLAT,
CATEDRÀTIC EMÈRIT DE FILOSOFIA
DE L'EDUCACIÓ DE LA UNIVERSITAT
AUTÒNOMA DE BARCELONA.

Pedagogia i fe

Hipòtesi antropològica inicial

L'ésser humà és una realitat orientada, estructuralment i dinàmica, malgrat que aquest ésser estigui sempre temporalment inacabat i, en conseqüència, que no assoleixi mai la fita necessitada i no solament desitjada. No té cap interès si la causa n'és el cervell humà. El que importa és la dada inqüestionable des de la qual de fet vivim. Vivim a partir de l'experiència i no des de les causes. L'autopercepció de la pròpia vida és el punt zero des d'on organitzem de *facto* la biografia sencera. Les causes neurològiques, endocrines o bé psíquiques -psicologia analítica- no serveixen per viure; és a dir, per capir i per organitzar l'existència personal.

Aquesta meditació encaixa només amb la civilització occidental.

A. L'estructura i el dinamisme de l'ànthropos són felicitants

L'ésser humà és una pregunta. Consisteix en l'interrogant següent: *Què és l'home?*

L'ésser humà no és pas una resposta, ja que està inesquívablement inacabat. Aquesta pregunta es formula de manera invariable en una situació, la qual sempre és aquesta i no és cap altra. La dada originària antropològica ens explica que l'ésser humà consisteix en *sarx* (carn), la qual configura la realitat vital d'aquest ésser. Som *soma sarkikon* (cos carnal). Per començar.

La *sarx* humana existeix ineludiblement en un *hic* (aquí) i en un *nunc* (ara).

La *sarx* ocupa un espai, ja que és ací o bé aquí o per ventura allà (*ailleurs*, en francès), un allà que s'assoleix mitjançant la imaginació. L'ésser humà roman extasiat en la geografia. Des de l'ací ens podem traslladar a l'aquí, ja sigui proper o llunyà. En canvi l'allà o *enllà* (*ailleurs*) conforma un espai sempre desconegut, estrany; un espai residual. L'Enees de Virgili existeix *ací*, a Roma; l'Ulisses de l'*Odissea* se situa *aquí*, a Ítaca. En canvi l'Abraham del *Bereshit* o *Gènesi* resideix imaginativament *enllà* (*ailleurs*). L'*ací* i l'*aquí* es poden conèixer; l'*enllà* (*ailleurs*), sempre roman dissimulat.

Potser no n'hi ha?

Les obres *La structure du comportement* (1942) i *Phénoménologie de la perception* (1945) de Maurice Merleau-Ponty ajuden a comprendre l'anàlisi que estic realitzant.

La *sarx* de l'home també ocupa temps. L'ésser humà s'allargassa en la successió temporal. Queda crucificat en el temps. El *nunc* (ara), el present, salta entre el passat (l'abans) i el futur (el després). L'*ara* es coneix intuïtivament a través de la *hylé* (matèria) de la sensació i de la percepció. La memòria recupera com pot l'abans. En canvi el *després* és assumpte de la fantasia, i potser encara queda, sempre, un futur no assolit, ocult, recòndit. Per Enees el *després* és l'ara de Roma; per Ulisses el *després* és abans, l'abans d'Ítaca. En canvi segons Abraham el *després* és senzillament després, un després inassolible en el temps, esgarriat en el *fora-temps*.

El llibre onze de *Confesiones* (any 400) d'Agustí de Tagaste constitueix un complement perfecte d'aquesta exposició meva.

L'ésser humà existeix situat en un *hic* et *nunc* a causa de la seva *sarx*. Aquest és el seu *positum* primordial i ineludible. A continuació l'acte de consciència, entès com *Erlebnis*, vivència, es fa càrrec de la situació humana i produeix *in-satis-facció* òntica i no tan sols psíquica. L'ésser humà es palpa com a *no-suficientment-realitzat* (*in-satisfactus*). Es un ésser essencialment inacabat, mancat, se n'adoni o no.

Cal completar aquesta breu anàlisi amb la lectura del capítol quart de la *Phenomenologie des Geistes* de Hegel, on es parla de la consciència desgraciada i de la seva sortida cap a Déu. Jean Hyppolite ha portat a terme un estudi intel·ligent en el seu llibre *Genèse et structure de la Phénoménologie de l'Esprit de Hegel* (Aubier, 1941).

La insatisfacció sorgida amb l'acte de consciència constitueix una categoria antropològica radical, i no només una experiència psíquica. Històricament s'han produït tres models per sortir de la insatisfacció: *la desesperació*, *la presumpció* i *l'espera*.

La primera figura històrica, la *desesperació*, es basa en l'absurd, en el *no hi ha sentit*. Cinisme (Sade, Cioran), suïcidi (Schopenhauer) i nàusea (Sartre) ofereixen tres formes empíriques de desesperació.

La sortida històrica de la *presumpció* afirma que el *sentit* no és res més que *allò que hi ha*. Nietzsche i el seu *Etern retorn*. Únicament el present gaudeix de valor. Els postmoderns (Heidegger, Rorty, Foucault, Lyotard, Vattimo...) i fins i tot André Gide s'inscriuen en la modalitat de la presumpció.

La tercera sortida de la *insatisfacció*, la constitueix *l'espera*. S'espera per tal de quedar lliure, i s'espera des del temps i amb vista al temps. És qüestió de la *cupiditas* i de l'*amor sui* d'altres èpoques. L'espera es tradueix en l'activitat de projectar. Es tracta dels projectes del *nego-otium*, del negoci de la vida. Molts d'aquests projectes es perden en allò que no s'ha fet; tanmateix, n'hi ha d'altres que es realitzen, i produeixen aleshores *eudaimonia* (en grec), *felicitas* (en llatí), *contento* (en castellà), *contentement* (en francès), *contentació* (en català). Són satisfaccions, aquestes, passatgeres, fugaces, fugisseres.

Les anàlisis fetes fins aquí, les he portades a terme mitjançant el mètode fenomenològic, i m'he basat especialment en les *Méditations cartésiennes* (1931) d'Edmund Husserl.

La reflexió occidental ha produït, a més a més, lectures hermenèutiques de la categoria antropològica *insatisfacció*. L'*status viatoris aeternitatis* medieval, que persegueix el *Bonum arduum futurum* a través de l'*spes* (esperança), no fa res més que modular l'*Ad-ventura* abrahàmica, l'*Eros* platònic i l'*Amor Dei* agustiniana. Es té esperança des del temps a fi d'abraçar el *Fora-del-temps*. A la vista, doncs, IHHW, *ho agathós* -per cert, Plató, a la *República*, VI, 509b, el situa *epekeina tes ousias*-, *Deus*, al qual els medievals van concebre com a *Ab alio solutum* o Absolut. *Deu a la vista*, però només com a sospita, mai a manera de contemplació o espectacle ni tan sols intel·lectual o bé emocional.

L'*status viatoris* exigeix conceptualment l'*status comprehensoris*; el caminant manca de significació si no compta amb un objectiu, un terme, una fita, que sigui la

---

finalitat d'aquell caminant. Els conceptes grecs de *Makariotes* i d'*Skholé*, els conceptes llatins de *Beatitudo* i d'*Otium*, i també els catalans de *Felicitat*, de *Benaurança* i de *Satisfacció Plena*, i els seus corresponents castellans, i els paral·lels francesos, tenen sentit si, i només si, l'aventura de caminar compta conceptualment, com a mínim, amb la Realitat Absoluta. De tota manera, no he volgut pas saltar lingüísticament cap al referent; m'he limitat al significant-significat de què parla Ferdinand de Saussure al *Cours de linguistique générale* (1916).

He elaborat aquesta última anàlisi a partir de *Wahrheit und Methode* (1960) de Hans Georg Gadamer, especialment en llegir la tercera part dedicada al llenguatge. El llenguatge implica un moviment ininterromput que va des de la finitud fins a allò que és infinit. No ens consta, emperò, que aquest tràfec assoleixi cap fita. Podria tractar-se solament d'una simfonia inacabada. Aquesta també és bella. Veritable?

B. El procés educatiu és essencialment antropogènic

Els actes educadors queden imbricats en l'entramat de l'antropologia filosòfica, de manera que l'educació acaba sent *curriculum* (recorregut), entre un punt d'arrencada, o punt *a quo*, que causa disgust i està constituït per una conducta no acceptada, i un punt d'arribada, o punt *ad quem*, vers el qual apunten les accions educadores. El punt *a quo* és descriptible, però no ho és pas el punt *ad quem* o punt d'arribada, que és simplement cobejat i el conformen intencions més o menys precises.

Proseguim. Qualsevol educació realitzada, un cop s'ha sotmès a l'acte de consciència o d'apercepció, produeix insatisfacció, descontentament, disgust. Com que no podem fer estada permanent en la queixa i en l'enuig, aleshores es dispara un *tendere in*, un *tendir* vers allò que omple i sadolla, malgrat que sigui temporalment i de forma efímera. El procés educacional és, doncs, *intentus* (intent). Intent o *curriculum*, que apunta cap a l'*intantum* -participi passat d'*intendere* (dirigir-se a)-, és a dir, cap a allò intencionat, que se suposa que saturarà, satisfarà i sadollarà la buidor que s'experimenta a causa de l'acte de consciència. Aquest acte introdueix un hiat, un trencament, entre el jo que *viu* una experiència i el jo que *sap que viu* aquesta experiència. Fissura causada per l'apercepció de la pròpia existència.

L'educació no és només *tékhnè* (saber fer coses); a més a més és *phrónesis* (seny), saber decidir d'acord amb un disegni o propòsit. El *sophós* grec, el savi, va acabar sent aquell que s'ha convençut que cal posar-se sempre en camí, fer constantment

---

via, que s'ha de conquerir contínuament ara i sempre el telos propi de l'ésser humà. L'existència humana és tasca i comesa inescapables.

Els dos primers capítols del Llibre Primer de *Ta meta ta physika* (Metafísica) d'Aristòtil poden clarificar aquest punt que hem encetat ara, tot i que l'escrit es va redactar al segle IV aC.

Les intencions de l'educació de fet, sociològicament, s'han modulat en *objectius pedagògics*, *projectes políticoeconòmics* educacionals i *finalitats filosòfiques* del procés educatiu. Els primers, els *objectius*, són pautes de conducta ben precises, descriptibles. Els *projectes*, com per exemple una llei d'educació, són paquets d'enunciats travessats per alguna o altra ideologia. La ideologia, per cert, és un discurs no científic que té com a funció pseudolegitimar allò que hi ha. I per últim, les *finalitats filosòfiques* de l'educació es constitueixen mitjançant *Weltanschauungen* o cosmovisions, que orienten la feina del *curriculum*. Aquestes cosmovisions no van més enllà de ser utopies. I la utopia és un discurs no científic que té com a funció pseudolegitimar la protesta contra allò que hi ha. L'estructura i el dinamisme del procés educador demanen un extrem utòpic. Ni els objectius ni els projectes resulten suficients. L'ús del verb *pseudolegitimar* no fa res més que remarcar la manca de científicitat, tot entenent *ciència* en el significat que li va donar Galileu amb l'expressió *scienza nuova* o saber rigorós a partir dels fenòmens.

El tema de la fe religiosa sorgeix quan s'aborden les finalitats filosòfiques, o metaempíriques, de l'educació dintre del punt *ad quem* del *curriculum* o recorregut educatiu. Déu, l'Absolut, tant si hi és com si no, constitueix l'últim suport conceptual de la feina d'educar en més d'una *Weltanschauung*, en la sinaítica posem per cas. Els fets educadors, la tecnologia educativa i les ciències de l'educació no deixen de ser fotesa i passatempers per molt exactes i eficaços que siguin si no es basen al capdavant en quelcom que s'aguanti a si mateix, quelcom *a se* i no *ab alio*. La postmodernitat actual és un fer per fer sense solta ni volta. Per què no mirar enrere, a la Modernitat, per exemple? Al cap i a la fi Levinas va recular fins al judaisme de la *Torah* del segle X aC. L'actualitat no val pas més que el pretèrit pel simple fet de ser actualitat. No sempre allò que és últim és el millor.

No cal que Déu existeixi per poder tenir fe; n'hi ha prou amb viure-la. Resulta massa costerós escapar-se de l'àmbit dels fenòmens, aparicions o potser aparences. Vés a saber.

C. Els orígens de la cultura occidental estableixen la pauta de la nostra educació

La història (entesa com *Geschichte* i com *Historie* en alemany), la història empírica d'Occident té la deu en el triangle originari conformat pels angles *Atenes, Roma i Jerusalem*. El cristianisme paulí, que queda configurat finalment l'any 325 amb el Concili I de Nicea, no fa res més que encarnar o objectivar la *Weltanschauung* jueva en les *Weltanschauungen* grega i llatina, conferint d'aquesta manera significació transcendent a la història occidental dels humans.

Grècia és, sobretot, episteme (coneixement rigorós del món); Roma és *ars, artis -tékhne* en grec- (modificació eficaç del món). En canvi el judaisme es basa en l'*emuna* dels profetes, -fidelitat, lleialtat a la paraula del Transcendent, de IHWH-. La raó en aquest darrer cas s'esmuny i dissipa.

Atenes va entendre el temps com a record, com a espera i com a aspiració. En aquest àmbit el temps consisteix en *abans-durant-després*, i, en conseqüència, es desconeix la novetat. Ulisses es limita a retornar: va del *kosmos* d'Ítaca al *khaós* de Troia, i d'aquest cap al primer; de les Idees platòniques vers la sensibilitat i, des d'aquesta, altre cop fins a les Idees. El temps és una roda que gira i gira sense parar. No hi ha direcció.

Roma va considerar el temps com a record, com a perseverança i com a presència. Enees viatja des de Troia fins a Roma, i a partir d'aquí només queda repetir. El temps es arribar, fundar i, més tard, tradició reiterada. El temps esdevé *mai-més* res nou. El *mos majorum* resulta sagrat, és presència inextingible.

Jerusalem es va fer càrrec del temps a base de fantasia, d'esperança i d'invenció del futur. El temps, per cert, no supera l'*encara no*. L'Abraham del *Bereshit* o *Gènesi* és un nòmada, un nòmada sempitern, que esmerça el temps en la recerca del *pleroma*, de l'*eskhatós*, de la *parusía*, de la manifestació de les coses definitives, sense assolir mai el terme. Al cap i a la fi el final concret del temps guillotina l'esperança, la qual no pot assolir el seu fat o destí, per altra banda, ineludible. Esglai. Abraham fou enterrat a la cova de Macpelà, davant de Mambré. El teló va caure-li sobre.

Pau de Tars (any 67), jueu, grec i romà alhora, assaja l'encarnació de la profecia, o sentit transcendent de tot, en el si de la civilització grecoromana. La seva primera

---

carta als sants o creients de la ciutat de Corint (any 55) constitueix el text fundador del cristianisme. La utopia cristiana es presenta com a salvadora de les ideologies hel·lènica i llatina.

Des de l'any 325, Concili de Nicea, fins l'any 1486, data en què fa aparició *De hominis dignitate* de Pico della Mirandola, el *Jesus Christus* o *Maiestas Domini* presideix la feina col·lectiva de caminar. A continuació, la Modernitat amb els seus dos temps, Renaixement i Il·lustració, *Uomo* i *Raison*, descristianitza amb seguretat i progressivament el fet sociohistòric cristià. *¿Was ist Aufklärung?* (1784), es pregunta Immanuel Kant. I respon: *sapere aude* (atreveix-te a pensar per tu mateix). L'ésser humà surt de la minoria d'edat. El cristianisme entra en agonia històrica. La raó comença a devorar la fe.

L'any 1900 mor Friedrich Nietzsche a Weimar. Havia assegurat a *Die fröhliche Wissenschaft* (1882): "Déu ha mort"; és a dir, la Raó il·lustrada ha expirat. Aquest enunciat ens fa ingressar en el *Pluriversum* de la Postmodernitat. No hi té cabuda la fe; hi entren multitud de fes minúscules. Ha aclucat els ulls l'*Universum*.

El cristianisme, actualment, ja no té espai entre existencialistes *-je parle-* i postmoderns *-ça parle-*. Li toca albirar de nou els seus orígens.

D. Què en farem de l'educació?

Els processos educatius, com a parcel·la que són dels antropològics, s'aguanten gràcies a la direccionalitat, se sostenen en la mesura que els imanta un punt *ad quem* prou vigorós com per poder inspirar confiança. Com es pot sobreviure en l'interior de la Postmodernitat? A les nostres societats el model sinaític de fe religiosa fa tentines. Què es pot fer?

Em sembla assenyat l'enfocament de Ludwig Wittgenstein en el seu *Tractatus Logico-philosophicus* (1921). L'ètica, entesa com a àmbit de valors absoluts, i també la fe religiosa, intel·ligida no com a fenomen psíquic sinó com a realitat metafísica, se situen, ambdues, més enllà del llenguatge, el qual fa només referència als fets del món, fets que sempre són contingents. Wittgenstein defensa que sobre aquest parell de temes, valors ètics i creença religiosa, no es pot parlar amb sentit; en aquests casos, cal mostrar amb la conducta allò que el llenguatge no pot expressar.

No hi ha manera de resoldre teòricament el problema de la fe religiosa, ja que ens manca el llenguatge significatiu per fer-ho. El fet religiós es construeix lingüísticament amb proposicions no empíriques, les quals són *unsinnig* (*nonsensical* en anglès); no es tracta de proposicions absurdes, sinó de proposicions adreçades cap a una fita que no podem reproduir a base de proposicions, perquè és un molló clavat més enllà del que és possible lingüísticament. Aquestes proposicions, senzillament, per dir-ho ras i curt, no tenen cap mena de sentit.

La fe religiosa no es pot expressar; només la podem mostrar. La metafísica la va errar. No comptem amb *sagen* (dir), sinó solament amb *zeigen* (mostrar). Qualsevol *dir* significatiu enuncia un estat de coses; en canvi el *mostrar* es limita èticament a relacionar allò inefable amb el possible sentit de la proposició. Els fets del món es deixen expressar lingüísticament; en canvi no és així en el cas de Déu i de la fe en Ell quan aquesta fe no es redueix a fenòmens psíquics o bé neurològics. El Transcendent no es pot objectivar en forma de categories lingüístiques. Vegeu la proposició 4.121 del *Tractatus*. Enunciar (*aussagen*) i mostrar (*zeigen*) configuren dos àmbits irreductibles.

El llibre *L'imperatiu del silenci* (2008) de Joan Ordi il·lustra de manera admirable aquesta visió.

L'acte educatiu amb pretensió de plenitud ha de considerar la proposició 6.522 del *Tractatus*: "Malgrat tot, existeix allò inexpressable. Allò inexpressable es mostra, és allò místic". No perquè quelcom no pugui ser dit, deixa per això d'existir. Cal omplir el silenci de les paraules amb una forma de vida ètica i religiosa. És necessari viure precisament d'allò que no es pot enunciar mitjançant paraules. La Realitat Absoluta no es pot ni ensenyar ni tan sols expressar amb el llenguatge religiós-metafísic; els educadors no poden fer res més que mostrar la Realitat Absoluta amb una vida exemplar. Déu no es revela en el món -tesi 6.432 del *Tractatus*-, Déu no pertany a l'àmbit de les ciències, ja que les ciències es limiten a descriure allò que succeeix, a ressenyar com esdevenen els fenòmens. El llenguatge només admet les preguntes científiques, i no suporta els interrogants metafísics, ja que aquests interrogants fan servir paraules que no fan referència al món i, per tant, el llenguatge perd d'aquesta manera el significat.

Només la referència a allò metafísic pot salvar la història de l'educació, que avui dia es troba encastada en l'esbalaïment, en l'atordiment i en la indecisió. Ara bé,

---

l'esmentada referència a la metafísica no passa de ser una mostració existencial que fa algú o fan alguns. Res més. No prova res. Tot just mostra.

E. Finalment, com articular el nostre passat immediat de la Postmodernitat, el nostre present educatiu i el futur vers el qual obre la fe pedagògica?

Entenc la postmodernitat com a negació de la modernitat, seguint la lliçó de Nietzsche. La modernitat -Kant és el primer gran modern- intensifica l'autocrítica racional. La *Neuzeit* alemanya apunta precisament vers aquest concepte de modernitat, tot indicant el període que s'inicia amb el final de l'època medieval. En el si de la modernitat la història universal s'entén com a progrés; es tractaria de la *Weltgeschichte*. La modernitat viu el present des del futur. Per consegüent, la modernitat implica una antropologia de formes simbòliques esperançadora.

La postmodernitat rebutja aquesta racionalitat arrelada en una història que progressa cap a una realitat òptima. No comptem amb el progrés de la raó. J. F. Lyotard, en el seu llibre *La condition post-moderne* (1979), medita sobre la concepció postmoderna.

A l'interior de la postmodernitat, els processos educatius viuen en una perpètua i total perplexitat, i no troben el camí a seguir. Aquesta és, justament, la solitud de Caïn després d'assassinar Abel. Educador i educand viuen en solitud; ara bé, aquesta solitud educadora pot descobrir la *solitud-vers*, la solitud cap a allò que encara és possible. La vida humana va assedegada del món que encara no som; l'ésser humà té una estructura inconclusa.

Constitueix una dada que la consciència humana és consciència social, consciència de la realitat comuna al propi jo i als altres jos. L'animal es fa; l'home es realitza mitjançant l'interlocutor. L'altre -alumne/a o mestre/a- és l'interlocutor. D'aquesta manera quedem oberts al *Wirklichkeit* alemany, a les coses i també als actes subjectius que en constitueixen la mediació. L'educació serveix per fer-nos càrrec de la realitat, i fer-se càrrec de la realitat és quedar obert. Som educativament viables perquè estem oberts, perquè estem disponibles. Un espai humà tancat no és educable.

Els processos educatius es munten sobre el llenguatge, sobre la narració, la descripció i el diàleg. En l'àmbit de l'educació, el llenguatge abans de ser objecte

---

és esdeveniment i conversa. Tot i això, el fet educador manca de futur sense la fe pedagògica. Conversar, amb vista a què? "*Issac va viure 180 anys. Va morir carregat d'anys i tip de la vida*" -Gènesi 35,29-. Educar, per a què?

Fe pedagògica que entusiasma l'acció. Fe? Prové del llatí *fides* (confiança). Confiança retòrica i també confiança religiosa. *Der Glaube* en alemany; Luter va fer la distinció entre creure en la pròpia sort i creure en la magnificència de Déu. *Glauben* (creure) s'oposa a *Wissen* (saber). Déu és objecte de fe, no pas de saber. El grec *pístis* apuntava a la confiança en els signes de quelcom no explicitat. La *hemeth* hebrea fou la resposta de confiança en -i de fidelitat a- un Déu que es revela.

Fe pedagògica. Aquesta fe, religiosa o profana, és fe en la dimensió historicista de l'ésser humà, és fe en la descodificació de la temporalitat humana. La fe pedagògica consisteix en tensió entre allò *ja-succeït* i l'*encara-no*.

Quina és la nostra fe pedagògica? L'existència humana té caràcter de trobada entre tu i jo, entre educand i educador. Cadascú necessita l'altre per tal de ser. El *nosaltres* de l'educació recolza sobre la unitat ambivalent de cooperació i de conflicte. Però, malgrat tot, hi ha el *nosaltres*. El mestre és conscient de si mateix en tant que es relaciona amb l'educand. Li passa la mateixa cosa a l'educand. La relació entre educador i educand és més que una trobada; és tracte. Qui és el proïsome? Paràbola del samarità i també ocurrència de Plató a la *República* -432,e-, el qual ens fa saber que teníem el proïsome al costat i no ho sabíem.

La nostra fe pedagògica?, *el nosaltres*, la fraternitat, tot i ser, aquesta, lluita i col·lisió. El poeta espanyol Antonio Machado ens va deixar escrit abans de l'exili:

*"Poned atención:
Un corazón solitario
no es un corazón".*

Les coses no són a prop o lluny de mi, sinó a prop o lluny de *nosaltres*. Tanmateix, el *nosaltres* subsisteix sota la forma de tu i de jo. Per aquesta raó el *Gènesi* -2,18- assegura: "IHHW Déu va dir: No és bo que l'Adam estigui sol. Li faré una ajuda que sigui com ell". I el poeta francès Pierre Emmanuel al llibre *Versant de l'âge* afirma:

"Il a le temps d'être un dans tous ses frères". ("Tenim temps de ser un, en tots els nostres germans".)

Aquesta és la nostra fe pedagògica. No és cap realitat; és només sendera, és avançar vers allò que creiem millor.

Fe pedagògica?, una ximpleria? Plató, en el diàleg *Fedó*, escriu, i així acabo:

“Que existeixen aquestes coses [...], (la immortalitat, per exemple), això em sembla que és convenient i que val la pena de córrer el risc de creure-ho així, que el risc és bonic i que cal entonar aquestes fetilleries o sortilegis per a un mateix”.

Faxint dii.

Dr. Octavi Fullat,
catedràtic emèrit de Filosofia de l'Educació de
la Universitat Autònoma de Barcelona.

ELOGI DELS MÈRITS DEL
DR. ANTONIO DAMASIO A CÀRREC DEL
DR. IGNASI IVERN, PROFESSOR DE LA FACULTAT
DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
I L'ESPORT BLANQUERNA DE LA URL.

Com a professor de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna de la Universitat Ramon Llull tinc el gran l'honor d'elogiar, en aquest solemne acte acadèmic, els mèrits del Dr. Antonio Damasio que justifiquen la seva investidura com a doctor *honoris causa* per la nostra Universitat.

És tan gran la responsabilitat que suposa ser portaveu d'aquest elogi com la dificultat de glossar en pocs minuts el que representa Damasio per a les neurociències. La tasca no és fàcil. La seva gran personalitat, l'abundància de mèrits i la necessària brevetat de la meua intervenció m'obliguen a assenyalar els trets més significatius de la seva biografia i les aportacions científiques més rellevants.

Sempre he trobat fascinant l'estudi de l'univers perquè representa l'harmonia entre l'art i la ciència; entre la bellesa dels objectes estel·lars més recòndits i les xifres de magnituds inimaginables. Res és comparable a la sensació de l'aire màgic de la nit enmig d'un silenci perfecte. I de sobte prendre consciència de la història del temps; dels milers de milions d'anys necessaris perquè sorgeixi l'objecte més meravellós de la natura, el producte més preuat de tot el que ens envolta: el cervell humà!

Com passa amb les estrelles, el coneixement de la ment genera admiració, respecte, interès, passió... perquè ens apropa una mica més a desvelar els grans interrogants de la humanitat: Qui som? D'on venim? Cap a on anem?

El cervell és com un univers reduït. La seva extrema complexitat requereix ments lúcides per desxifrar-lo, capaces de destriar allò que és fonamental i d'indicar les dreceres a seguir. Newton deia "el que sabem és una gota d'aigua, el que ignorem és l'oceà". Antonio Damasio ha il·luminat amb les seves tesis el camí cap a la comprensió de la ment humana. És un autèntic far del coneixement que ens guia i orienta enmig de l'oceà de les neurociències.

Nascut a Lisboa el 1944, Antonio Damasio es va llicenciar en medicina l'any 1969 a la Universitat de la seva ciutat natal. Cinc anys després es doctorà en medicina per la mateixa Universitat (1974). Després d'una estada en l'*Aphasia Research Center* de Boston, va tornar al departament de neurologia de l'Hospital Universitari de Lisboa, on anys enrere havia realitzat la residència.

Entre el 1976 i el 2005 va ser professor i cap de neurologia dels hospitals i clíniques de la Universitat d'Iowa, on va ocupar la càtedra M.W. Van Allen. La Universitat de l'estat d'Iowa, als Estats Units, es troba, com diuen els nord-americans, *in the middle of nowhere* (al mig del no res). Però Damasio va convertir la facultat de medicina en un lloc de peregrinatge dels especialistes en neurociències de tot el món. Juntament amb la seva dona, la Dra. Hanna Damasio, reputada neuròloga en imatges funcionals, va crear en aquesta universitat un laboratori de neurologia en el qual treballaven a la vegada seguint tant el mètode tradicional de les lesions cerebrals com les més modernes tècniques de neuroimatge. Aquí va investigar en nombrosos camps com per exemple, les malalties de Parkinson o Alzheimer; els resultats de moltes d'aquestes investigacions han donat lloc a nombroses i significatives publicacions. A partir de dissenys experimentals precisos ha aportat evidències concretes sobre aspectes rellevants en variats sistemes neuronals, molt especialment les emocions i els sentiments, o en l'explicació neurològica de nombrosos casos clínics com per exemple, la complexa interpretació retrospectiva del cas de Phineas P. Gage, una de les reflexions més notables escrites en el camp de la neuropsicologia clínica sobre el cas d'un treballador del Ferrocarril que l'any 1848 va sobreviure a un greu accident amb una vara de ferro que li va travessar el crani.

La seva recerca se centra en la neurobiologia de la ment i del comportament, en especial l'emoció i els sentiments, la presa de decisions, la memòria, la comunicació i la creativitat. Damasio és un referent internacionalment reconegut en el camp de les neurociències. La seva recerca ha ajudat a aclarir les bases neuronals de les emocions i ha demostrat que aquestes juguen un paper central en la cognició social i la presa de decisions. El seu treball ha tingut una gran influència en la comprensió actual dels sistemes neuronals subjacents a la memòria, el llenguatge i la consciència.

Antonio Damasio col·labora amb l'Institut Salk per a estudis biològics i és professor de la càtedra David Dornsife de Neurociència, Neurologia i Psicologia a la Universitat del Sud de Califòrnia, a Los Angeles, –USC-. A més, també és director del *Brain and Creativity Institute* (Institut del cervell i la creativitat) a la mateixa universitat, un dels

---

programes de recerca del qual té per objectiu comprendre les emocions socials per poder abordar el conflicte social.

A més de centenars d'articles d'investigació publicats en les més prestigioses revistes científiques, Damasio ha exercit una tasca divulgativa extraordinària. El físic més important del segle XX, Albert Einstein, havia manifestat en diverses ocasions que "la majoria de les idees fonamentals de la ciència són essencialment senzilles i, per regla general, poden ser expressades en un llenguatge comprensible per a tots". Fidel a aquesta consigna, el nostre homenatjat ha desenvolupat una brillant tasca de divulgació tot possibilitant l'accés d'àmplies capes de la societat a una millor comprensió del comportament humà. Els seus llibres, traduïts a més d'una trentena de llengües, han estat autèntics best-sellers de la literatura científica. Volem destacar entre d'altres: a) *L'error de Descartes: la raó de les emocions* (1994), que el gener d'enguany ha estat escollit per la revista francesa *Sciences Humaines*, com un dels 20 llibres publicats entre 1989 i 2009 que han contribuït més a canviar la nostra visió del món; b) *La sensació del que passa: cos i emoció en la construcció de la consciència* (1999), escollit el 2001 com un dels 10 millors llibres de l'any per *The New York Times Book Review*; i més recentment c) *A la recerca de Spinoza: Neurobiologia de l'emoció i dels sentiments* (2003). La darrera novetat bibliogràfica és la publicació en llengua catalana i castellana, del seu últim llibre *I el cervell va crear l'home* (2010).

Els anys 30 Vigotski denunciava amb clarividència que "un dels defectes més grans i fonamentals de tota la psicologia tradicional era separar l'aspecte intel·lectual de la nostra consciència, de l'aspecte afectiu". Quan investigava sobre la consciència no només s'interessava per les relacions entre el llenguatge i el pensament, sinó pels lligams entre aquests i les emocions. Més de setanta anys després no resulta fàcil trobar investigadors que facin l'esforç per explicar el comportament humà tenint present tant els aspectes cognitius com els afectius. En aquest sentit, cal destacar la important contribució de Damasio adreçada justament a la recerca d'una comprensió de la ment humana que reuneix tots aquests aspectes. La seva gran aportació, a la qual també ha contribuït Joseph Le Douarin, és la neurobiologia de l'emoció. És de justícia destacar que alguns autors com Daniel Goleman o Stanley Greenspan que han fet fortuna amb la difusió del concepte "intel·ligència emocional", han estat hereus de les aportacions científiques de molts altres autors entre els quals volem fer una menció especial a Damasio. Per a ell, aquest concepte és molt interessant i suggerent. Per ser intel·ligent cal desplegar una sèrie de recursos que són emocionals. No n'hi ha prou amb utilitzar el coneixement d'una forma asèptica. Per ser intel·ligent cal elaborar el coneixement

---

sobre la base d'experiències passades en relació amb algunes situacions viscudes. La intel·ligència consisteix, doncs, a prendre aquest bagatge emocional del passat com a referència per adoptar decisions noves.

Quin és el mestratge de Damasio? Arribat a aquest punt la meva intervenció es complica. Em resten només tres fulls per sintetitzar el que ell ens ha ensenyat. Espero que l'audiència sigui indulgent i es faci el càrrec del repte que això suposa.

Per no traïr el seu llegat i complir amb l'exigència del guió, faré un decàleg. Deu punts que voldria destacar, amb absoluta i inevitable subjectivitat, sobre les seves aportacions. Recordo un company de la facultat que en un acte celebrat fa uns quants anys en aquest mateix Auditori va citar un proverbi oriental que donava un savi consell: "no repeteixis el que els Mestres van dir, cerca on ells van cercar". Voldria, per tant, que aquests apartats us els prenguéssiu com a petites dosis de clarividència que ens puguin guiar en la recerca i el coneixement.

- 1. Qualsevol concepció global de la ment hauria de contemplar les emocions i els sentiments.** Damasio reconeix que va tardar un temps en adonar-se que la neurobiologia dels sentiments no era menys viable que la neurobiologia de la visió o de la memòria. Molts estudis sobre cognició exclouen les emocions i els sentiments perquè les consideren entitats esmunyedisses o perquè sovint interpreten que sorgeixen en estructures subcorticals, quan en veritat es representen a molts nivells neurològics, incloent el neocortical. Emoció i sentiment són dues coses diferents: una emoció és un canvi que es produeix en el teu cos i en el teu cervell. Un sentiment és la idea que tens d'aquest canvi, és a dir la representació d'una emoció. Les emocions s'alineen amb el cos, els sentiments, amb la ment.
- 2. Sense cos, no hi ha ment.** Sentir una emoció està associat a canvis en la cartografia neural de l'estat del cos. Els estats emocionals arriben primer i els sentiments després. La ment existeix perquè existeix un cos que li subministra continguts. La ment existeix per al cos, està dedicada a explicar la història dels múltiples esdeveniments del cos, i utilitza aquesta història per optimitzar la vida de l'organisme. Els sentiments són percepcions basades en "mapes corporals del cervell" que es refereixen a parts i estats del cos. A partir dels descobriments de

---

la neurobiologia moderna, podem no només dir que les imatges sorgeixen en el cervell, sinó també aventurar que una enorme proporció de les imatges que sorgeixen en el cervell estan modelades per senyals procedents del cos pròpiament dit.

3. **Prendre decisions: pensar en termes de futur.** Una de les característiques més significatives dels éssers humans és la capacitat de ser guiats per perspectives de futur. Canviem la gratificació immediata i diferim el plaer imminent per un futur millor, i fem sacrificis immediats sobre la mateixa base. El nostre bagatge de saber acumulat i la nostra capacitat de comparar el passat amb el present han obert la possibilitat de preocupar-se pel futur, de predir-lo, d'anticipar-lo de forma simulada i d'intentar modelar-lo d'una manera tan beneficiosa com sigui possible. L'objectiu del raonament és la presa de decisions i l'essència de decidir és seleccionar una opció de resposta pensant en termes de futur. Les emocions intervenen en aquests processos fins al punt que una afectació en les emocions repercuteix greument en la presa de decisions i els comportaments consegüents resulten inadequats tant en l'àmbit personal com social. Som humans per tenir emocions que entreteixeixen i canalitzen els nostres pensaments.

4. **Marcadors somàtics.** Sempre se'ns ha ensenyat que per obtenir els millors resultats, hem de prescindir de les emocions. El processament racional ha de deslliurar-se de la passió. Damasio ens mostra a través dels marcadors somàtics com les emocions intervenen en el procés de presa de decisions. Per prendre decisions és necessari establir criteris. Com que moltes decisions tenen un impacte sobre el futur d'un organisme, és plausible que alguns criteris estiguin arrelats, directa o indirectament, en els impulsos biològics de l'organisme. Els marcadors somàtics, un cas especial de sentiments generats a partir d'emocions secundàries, subministren criteris que expressen les preferències que hem adquirit al llarg del desenvolupament. Quan un marcador somàtic negatiu es juxtaposa a un determinat resultat futur, la combinació funciona com un timbre d'alarma. En canvi, quan el que se superposa és un marcador somàtic positiu, es converteix en una guia d'incentiu.

5. **L'error de Descartes.** Descartes és l'emblema d'una sèrie d'idees sobre el cos, el cervell i la ment que, d'una manera o altra, segueixen essent influents en les

---

ciències i les humanitats d'Occident. Quin va ser l'error de Descartes? Possiblement l'afirmació més famosa de tota la història de la filosofia sigui "Je pense, donc je suis", "Cogito ergo sum", "Penso, per tant existeixo". Presa en sentit literal, aquesta afirmació il·lustra el contrari del que Damasio creu sobre els orígens de la ment i sobre la relació entre ment i cos. Suggereix que pensar i la consciència de pensar són els substrats reals del ser. Descartes plantejava la separació de la ment, la "cosa pensant" ("res cogitans"), del cos no pensant, el que té extensió i parts mecàniques ("res extensa"). Som i després pensem i només pensem en la mesura en que som, atès que el pensament està en realitat causat per les estructures i les operacions de l'ésser. L'error de Descartes és la separació abismal entre el cos i la ment.

6. **Avís a la Psicologia.** L'error de Descartes segueix tenint influència actualment. Si la ment es pot separar del cos, potser es pugui intentar comprendre sense apel·lar a la neurobiologia, sense la influència dels coneixements de la neuroanatomia, la neurofisiologia i la neuroquímica. A Damasio li resulta paradoxal que molts científics cognitius, que creuen que poden investigar la ment sense recórrer a la neurobiologia, no es considerin dualistes.
7. **Avís a la Medicina.** Molts metges estan interessats per les humanitats i han reflexionat sobre la condició humana i les seves dimensions psicològiques, socials i polítiques. Tanmateix, les facultats de medicina d'on procedeixen, ignoren en gran mesura aquestes dimensions i es concentren en la fisiologia i la patologia del cos. Hem progressat molt en el diagnòstic i el tractament dels òrgans i sistemes malalts de tot el cos, inclòs el cervell. Però el seu producte més preciós, la ment, ha estat menystingut per part de la medicina corrent, fins i tot per l'especialitat que va sorgir de l'estudi de les malalties cerebrals: la neurologia. Actualment la majoria d'estudiants aprenen psicopatologia sense que mai ningú els hagi ensenyat psicologia normal. Això és degut a diverses raons, la majoria de les quals deriven d'una visió cartesiana de la humanitat.
8. **Sentir el que senten els altres.** El nostre cervell és capaç d'actuar com un simulador. Per exemple, si patim un dolor molt greu però ens trobem en una situació de perill, no sentim el dolor en tota la seva intensitat, el dolor s'interromp. El cervell ho provoca per poder fugir. El cervell decideix autoenganyar-se i falsificar

---

la informació per un bon motiu. Es poden simular estats que no existeixen i, fins i tot, negar la seva pròpia existència. L'organisme nodreix de senyals el cervell, el qual es forma una imatge de l'organisme per regular-lo i influir-lo. El cervell és capaç de simular el cos. Molts sentiments són això, simulacions d'estats corporals. Si jo veig patir a una persona, el meu cervell té la capacitat de simular aquest patiment en mi, de recrear-lo. Jo entenc a l'altre perquè el meu cervell recrea sensacions de l'altre. Damasio ha contribuït a la comprensió de les bases neurobiològiques d'aquests processos que són al rerefons de la Teoria de la Ment, de l'empatia i en definitiva de la mateixa comunicació humana.

9. Cercant a Spinoza. Spinoza es va contraposar a la perspectiva cartesiana quan va dir que el pensament i l'extensió, encara que distingibles, són, tanmateix, atributs de la mateixa substància. La ment és inseparable del cos, havent estat creats ambdós del mateix material. La referència de Spinoza de ment i cos preserva el dualisme d'aspecte però rebutja el dualisme de substància. Per a Spinoza, tant la ment com el cos eren atributs paral·lels, manifestacions de la mateixa substància: "La ment humana és la idea del cos humà". Però Spinoza no es va aturar aquí. Comprendreu l'admiració que Damasio sent per aquest filòsof quan, al segle XVII i a contracorrent, planteja que podem utilitzar el nostre cervell per induir-nos emocions beneficioses i fins i tot que podem arribar a sanar el cos des del cervell, treballant la representació dels estats corporals.

10. Consciència. Els éssers humans no només mostrem compassió per un altre ésser que sofreix, com també ho poden altres primats, sinó que, a més, sabem que sentim compassió. Spinoza planteja: "la ment humana no només percep les modificacions del cos, sinó també les idees d'aquestes modificacions". La noció recursiva "idea d'idees" és important per molts aspectes. Per exemple obre el camí per representar relacions i crear símbols. I el que és igualment important, obre una via per crear una idea del jo. Per a Damasio això és fonamental per a la generació de la consciència. En certa manera, no es pot tenir un sentiment pròpiament dit sense consciència, però tampoc es pot tenir consciència sense un sentiment. Si no sentíssim el nostre organisme, si no notéssim els seus canvis, no hi podria haver consciència. La consciència està íntimament vinculada amb aquesta sensació inicial d'un mateix, i per tenir una sensació d'un mateix és necessari sentir el propi organisme i allò que en ell canvia.

En el dilatat currículum vitae del Dr. Antonio Damasio destaquen, entre altres mèrits, el ser membre de l'Institut de Medicina de l'Acadèmia Nacional de Ciències dels Estats Units d'Amèrica i de les Acadèmies Americana i Europea de les Arts i les Ciències, així com de la Real Acadèmia de Medicina de Bèlgica. És Gran Oficial de l'Ordre de Santiago da Espada (Portugal) i, entre d'altres premis, ha rebut el *William Beaumont Prize* de l'Associació Mèdica Americana (1990), el Premi Pessoa (1992), el *Golden Brain Award* (1995), el Premi *Plasticité Neuronale* de la Fundació Ipsen (1997), el Premi Reenpaa en Neurociència de Finlàndia (2000), el Premi Arnold Pfeffer, la Medalla al Mèrit Científic del Centre Reina Sofia per a l'estudi de la violència, el Nonino Prize (2003), el *Signoret Prize in Cognitive Neuroscience* (2004), el Premi Príncep d'Astúries d'Investigació científica i tècnica (2005) i el Premi Cozzarelli de l'Acadèmia Nacional de Ciències dels Estats Units d'Amèrica (2009).

A més, recentment li ha estat concedit el doctorat *honoris causa* per la *Copenhagen Business School*, el 2009, i per la Universitat de Leiden, la més antiga de les universitats holandeses, el febrer de 2010, els qual s'han d'afegir al que ja li havia concedit la University of Aachen, el 2002.

Sense perdre de vista la consciència, enfilo la recta final del meu parlament, tot parafrasejant el propi Damasio. La consciència i la memòria són a l'origen de l'alegria però també del sofriment dels humans. Si no hi hagués consciència, no hi hauria angoixa perquè allò que no sabem, no pot fer-nos cap mal. Sense memòria tampoc hi hauria aflicció. Allò que sabem en el present però som incapaços de situar en el context de la nostra història personal, només ens pot fer mal en el present. La neurobiologia de l'emoció i el sentiment ens diu de manera suggerent que l'alegria i les seves variants són preferibles a la pena i els afectes associats i que són més favorables per a la salut i la creativitat del nostre ser.

L'essència de l'opinió actual de Damasio és que els sentiments són l'expressió de la prosperitat o de l'aflicció humanes, tal com succeeixen en la ment i en el cos. Els sentiments poden ser *revelacions* de l'estat de la vida en el si de l'organisme sencer. La majoria dels sentiments és l'expressió de la lluita per l'equilibri. La comprensió de la neurobiologia de l'emoció i els sentiments és clau per a la formulació de principis i

---

polítiques capaces tant de reduir les afliccions com d'augmentar la prosperitat de les persones. Cal que els líders polítics i educatius arribin a entendre l'important que són els coneixements sobre l'emoció i el sentiment.

Dr. Antonio Damasio, gràcies per la qualitat del seu llegat intel·lectual, gràcies pel seu magisteri exemplar, gràcies pel referent ètic de la seva recerca. A la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna no menystindrem el paper de les emocions i els sentiments en el comportament humà ni renunciarem a comprendre els mecanismes biològics subjacents. En honor seu, a partir d'ara començarem les classes tot recordant: "pensem perquè existim".

Dr. Ignasi Ivern,
professor de la FPCEE Blanquerna de la URL.

ELOGI DELS MÈRITS DEL
DR. ANTONIO DAMASIO A CÀRREC DEL
DR. IGNASI IVERN, PROFESSOR DE LA FACULTAT
DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
I L'ESPORT BLANQUERNA DE LA UNIVERSITAT
RAMON LLULL.

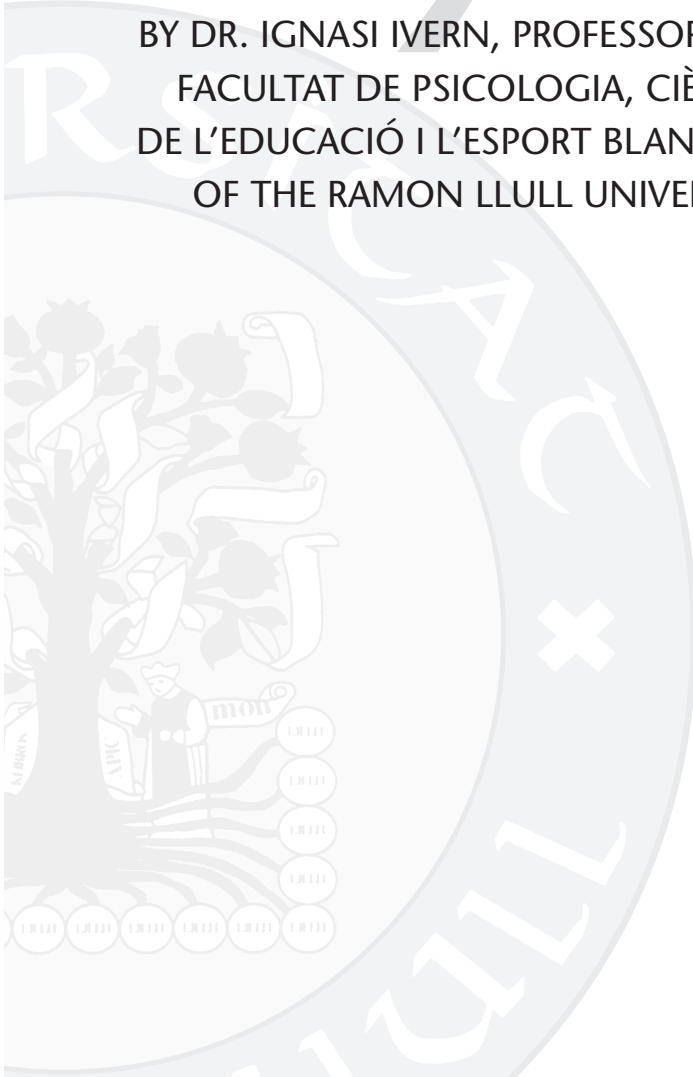

FALTA TRADUCCIÓ EN CATALA

LAUDATION FOR DR. ANTONIO DAMASIO
BY DR. IGNASI IVERN, PROFESSOR OF THE
FACULTAT DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES
DE L'EDUCACIÓ I L'ESPORT BLANQUERNA
OF THE RAMON LLULL UNIVERSITY.

As Professor of the Faculty of Psychology, Education Sciences and Sport of the Ramon Llull University, it is a great honour for me to speak at this solemn academic event in praise of the merits of Dr. Antonio Damasio, for which our University has decided to award him an honorary doctorate.

It is a great responsibility to be the spokesperson for this praise and just as difficult to sum up Dr Damasio's contribution to neurosciences in just a few minutes. It is no easy task. His great personality, many merits and the time constraints I am facing mean that I can only sketch out the most significant highlights of this career and his most relevant scientific contributions.

I have always been fascinated by the study of the universe because it represents the harmony between art and science; between the beauty of the remotest heavenly bodies and astronomical figures. Nothing compares to the feeling of the magic night air amid a perfect silence. And suddenly becoming aware of the history of time; of the billions of years that it took for the most marvellous object to emerge from nature, the most prized of everything around us: the human brain!

Just as with the stars, knowledge of the mind generates admiration, respect, interest, passion ... because it brings us a little closer to unveiling the great questions of humankind: who are we? where have we come from? where are we going?

The brain is like a tiny universe. It is so extremely complex that it requires lucid minds to decipher it, minds able to separate what is fundamental and show us the way ahead. Isaac Newton once said: "What we know is a drop of water, what we do not know is the sea". Antonio Damasio's theories have lighted the way towards understanding the human mind. He is a beacon of knowledge which guides and orients us through the ocean of the neurosciences.

Antonio Damasio was born in Lisbon in 1944 and graduated in medicine in 1969 at Lisbon University. He achieved his doctorate in medicine at the same University five years later. After a spell at the Aphasia Research Center in Boston, he returned to the Neurology Department of the University Hospital in Lisbon, where he had been a resident years earlier.

From 1976 to 2005 he was Professor and head of neurology at the hospitals and clinics of the University of Iowa, where he held the M.W. Van Allen Chair. The University of Iowa, in the US, is literally in the middle of nowhere. But Damasio turned the faculty of medicine into a place of pilgrimage for neuroscience specialists from all around the world. With his wife, Dr. Hanna Damasio, a well-known neurologist in functional images, he set up a neurology laboratory at the university in which they combined traditional brain damage methods and state-of-the-art neuroimaging techniques. Here he researched numerous fields such as Parkinson's or Alzheimer's diseases and the results of much of this research were produced in many significant publications. He has used precise experimental designs to provide specific evidence on important aspects of various neuronal systems, particularly emotions and feelings, or providing a neurological explanation of many clinical cases such as the complex retrospective interpretation of the case of Phineas P. Gage, one of the most outstanding considerations written in the field of clinical neuropsychology on the case of a railway worker who survived a serious accident in 1848 after an iron bar pierced his skull.

Damasio's research focuses on the neurobiology of the mind and of behaviour, particularly emotion and feelings, decision-making, memory, communication and creativity. Dr Damasio is an internationally acclaimed expert in the field of the neurosciences. His research has helped to clarify the neuronal bases of the emotions, showing the central role they play in social cognition and decision-making. His work has had a great influence on the current understanding of the neuronal systems underlying memory, language and awareness.

Antonio Damasio works with the Salk Institute for Biological Studies and is David Dornsife Professor of Neuroscience, Neurology and Psychology at the University of Southern California (USC) in Los Angeles. He is also the director of the Brain and Creativity Institute at that university, at which one of the research programmes aims to understand social emotions as a way of dealing with social conflict.

In addition to writing hundreds of research articles that have been published in the most prestigious scientific reviews, Damasio has contributed widely to disseminating

---

knowledge. Albert Einstein, the most important physicist of the twentieth century, said more than once that “Most of the fundamental ideas of science are essentially simple, and may, as a rule, be expressed in a language comprehensible to everyone”. True to that rule, our special guest has made an excellent job of spreading knowledge, bringing a better understanding of human behaviour to all levels of society. His books, translated into more than thirty languages, are best-sellers of scientific literature. We should particularly mention a) Descartes’ Error: Emotion, Reason, and the Human Brain (1994), chosen in January this year by the French Sciences Humaines review as one of the twenty books published between 1989 and 2009 that have contributed most to changing our view of the world; b) The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness (1999), chosen in 2001 as one of the ten best books of the year by The New York Times Book Review; and more recently c) Looking for Spinoza: Joy, Sorrow, and the Feeling Brain (2003). The latest work to be published in Spanish and Catalan is Self Comes to Mind: Constructing the Conscious Brain (2010).

In the 1930s Vygotsky was clearly ahead of his time when he complained that “one of the greatest and most fundamental defects of all traditional psychology was to separate the intellectual aspect of our awareness from the affective aspect”. When he was researching awareness he was not only interested in the relations between language and thought, but in the links between these and the emotions. More than seventy years later, it is not easy to find researchers who make the effort to explain human behaviour in the light of both cognitive and affective aspects. In this connection, Damasio has made a fundamental contribution to research into an understanding of the human mind which brings together all of these facets. His great contribution, along with that of Joseph Le Doux, is neurobiology of the emotions. It should be stressed that authors such as Daniel Goleman or Stanley Greenspan who have made their fortunes by publicising the concept of “emotional intelligence”, were the heirs of the scientific contributions of many other authors, among whom we would especially like to mention Dr Damasio. For him, this concept is very interesting and suggestive. Being intelligent requires using a series of emotional resources. It is not enough to use knowledge in an aseptic way. Being intelligent requires preparing knowledge based on past experiences in relation to situations one has actually lived. Intelligence therefore consists of taking this emotional baggage of the past as a reference for adopting new decisions.

What is Damasio’s legacy? This is where my speech starts to become more complicated. I have only three pages left in which to sum up what he has taught us. I hope that the audience will understand that this is a great challenge for me.

As I do not wish to understate his legacy, or take more time than that allotted to me, I will make a ten-point list. These are ten points that I would like to highlight concerning his contributions, and are necessarily subjective. I can still remember the words of a colleague from the faculty at a similar event in this very hall only a few years ago, when he quoted a wise oriental proverb: “do not repeat the words of the Masters - but search where they searched”. Therefore I would ask you to consider these points as small doses of clear-sightedness that can help to guide us in research and knowledge.

1. Any overall conception of the mind must consider emotions and feelings.

Damasio admits that it took him some time to realise that the neurobiology of feelings was no less viable than that of sight or memory. Many studies on cognition exclude emotions and feelings because they are considered to be slippery entities or because they often interpret them to emerge in subcortical structures, when in truth they are represented on many neurological levels, including the neocortical one. Emotion and feeling are two different things: an emotion is a change that occurs in your body and in your brain. A feeling is the idea that you have of this change, in other words the representation of an emotion. Emotions are aligned with the body and the feelings, with the mind.

2. There is no mind without a body. Feeling an emotion is associated to changes in the neural map of the state of the body. Emotional states come first and feelings come later. The mind exists because it has a body to provide it with content. The mind exists for the body, is dedicated to telling the story of the many events of the body, and uses this story to optimise the life of the organism. The feelings are perceptions based upon “body maps of the brain” that refer to parts and states of the body. Since the discoveries of modern neurobiology, we can not only say that images emerge in the brain, but can also speculate that a very large proportion of the images that emerge there are modelled by signals from the body proper.

3. Decision-making: Thinking in terms of the future. One of the most significant characteristics of human beings is our capacity to be guided by future perspectives. We exchange immediate gratification and put off imminent pleasure for a better future, and make immediate sacrifices on the same basis. Our baggage of accumulated knowledge and our ability to compare the past with the present have

---

opened the possibility to be concerned for the future, predict it, anticipate it in a simulated way and try to model it in as beneficial way as possible. The aim of reasoning is to take decisions and the essence of deciding is to choose a response while thinking in terms of the future. The emotions are involved in these processes up to the point at which an affectation in the emotions has a serious impact on decision-making and the subsequent behaviours are inappropriate in the personal and social areas. We are human because we have emotions that interweave and channel our thoughts.

4. **Somatic markers.** We have always been taught that we must suppress our emotions to achieve the best results. Rational processing must free itself from passion. Using somatic markers, Damasio shows us how the emotions are involved in the decision-making process. Criteria must be established in order to take decisions. As many decisions have an impact on the future of an organism, it is plausible that some criteria are directly or indirectly rooted in the organism's biological impulses. Somatic markers, a special case of feelings generated from secondary emotions, supply criteria that express the preferences that we have acquired throughout our development. When a negative somatic marker is juxtaposed with a particular future result, the combination acts like an alarm bell. However, when a positive somatic marker is superimposed, it becomes an incentive guide.

5. **Descartes' error.** Descartes is the emblem of a series of ideas on the body, the brain and the mind which continue to exercise an influence on the sciences and humanities in the West. What was Descartes' error? Possibly the most famous statement in the history of philosophy is "Je pense, donc je suis", "Cogito ergo sum", "I think, therefore I am". Taken literally, this statement illustrates the opposite of what Damasio believes about the origins of the mind and the relationship between mind and body. It suggests that thinking and the awareness of thinking are the real substrates of being. Descartes posited the separation of the mind, the "thinking thing" (*res cogitans*) from the non-thinking body, which has extension and mechanical parts (*res extensa*). We are and then we think and we only think to the extent that we are, as thought is in reality caused by the structures and operations of being. Descartes' error is the enormous separation between body and mind.

-
6. **Warning to Psychology.** Descartes' error continues to be very influential. If the mind can be separated from the body, perhaps one can try to understand without calling on neurobiology, without the influence of the knowledge of neuroanatomy, neurophysiology and neurochemistry. Damasio finds it paradoxical that many cognitive scientists, who believe that they can investigate the mind without appealing to neurobiology, do not consider themselves dualists.

  7. **Warning to Medicine.** Many doctors are interested in the humanities and have thought about the human condition and its psychological, social and political dimensions. However, the faculties of medicine from which they come are mostly unaware of these dimensions and concentrate on the physiology and pathology of the body. We have come a long way in diagnosing and treating diseased organs and systems all over the body, including the brain. But its most precious product, the mind, has been disparaged by modern medicine, even by neurology, the speciality that emerged from the study of mental illness. Most students currently learn psychopathology without ever being taught normal psychology. This is due to a number of reasons, most of which flow from a Cartesian view of humanity.

  8. **Feeling what others feel.** Our brain is able to act like a simulator. For example, if we feel very severe pain but are in danger, we do not feel the pain so intensely - the pain is cut off. The brain does this to make it possible to flee. The brain decides to fool itself and falsifies the information for a good reason. It can simulate states that do not exist and even deny its own existence. The organism feed signals to the brain, which forms an image of the organism to regulate and influence it. The brain is able to simulate the body. Many feelings are just that - simulations of bodily states. If I see someone suffering, my brain has the capacity to simulate, to recreate this suffering in me. I understand the other because my brain recreates feelings of the other. Damasio has contributed to understanding the neurobiological foundations of these processes which underlie the Theory of Mind, empathy and in sum human communication itself.

  9. **Looking for Spinoza.** Spinoza challenged the Cartesian perspective when he said that thought and extension, while they can be distinguished, are nonetheless attributes of the same substance. The mind is inseparable from the body, as both

---

were created from the same material. Spinoza's reference to mind and body maintains the dualism of aspect but rejects the dualism of substance. For Spinoza, both the mind and the body were parallel attributes, manifestations of the same substance: "The human mind is the idea of the human body". But Spinoza did not stop here. You will understand the admiration that Damasio feels for this philosopher who broke moulds in the 17th century by suggesting that we can use our brains to induce beneficial emotions and even heal the body from the brain, working the representation of bodily states.

10. Awareness. Human beings not only show compassion for others who are suffering, as do other primates, but also know that we feel compassion. Spinoza states: "the human mind not only perceives changes in the body, but also the ideas of these changes". The recursive "idea of ideas" notion is important for many reasons. For example, it opens the way to representing relationships and creating symbols. And, just as importantly, it opens the way to creating an idea of the self. Damasio thinks this is fundamental for generating awareness. To a certain extent, one cannot have a genuine feeling without awareness, but neither can one have awareness without feeling. If we did not feel our organism, if we did not notice its changes, there could be no awareness. Awareness is intimately linked to this initial feeling of oneself, and having a feeling of oneself means that we must feel our own organism and what changes in it.

Dr. Antonio Damasio's extensive curriculum vitae includes merits such as membership of the Institute of Medicine of the U.S. National Academy of Sciences and the American and European Academies of Arts and Sciences, as well as the Royal Academy of Medicine of Belgium. He is a Grand Official of the Order of Santiago da Espada (Portugal) and has been awarded prizes including the William Beaumont Prize from the American Medical Association (1990), the Pessoa Prize (1992), the Golden Brain Award (1995), the Prix Plasticité Neuronale from the Ipsen Foundation (1997), the Reenpää Prize in Neurocience from Finland (2000), the Arnold Pfeffer Prize, the Medal from the Queen Sofia Center for the Study of Violence, the Nonino Prize (2003), the Signoret Prize in Cognitive Neuroscience (2004), the Prince of Asturias Award for Scientific and Technical Research (2005) and the Cozzarelli Prize from the U.S. National Academy of Sciences (2009).

In addition, he was recently awarded an Honorary Doctorate from Copenhagen Business School, in 2009, and from the University of Leiden, the oldest of the Dutch universities, in February 2010, to add to the doctorate already awarded by the University of Aachen in 2002.

Without losing sight of awareness, I will end my speech paraphrasing the words of Dr Damasio. Awareness and memory are at the root of human joy and also human suffering. Without awareness there would be no anxiety because what we don't know can't hurt us. Without memory there would be no affliction. What we know in the present but are unable to place in the context of our personal history can only hurt us in the present. The neurobiology of emotion and feeling tells us in a rather suggestive way that joy and its variants are preferable to sorrow and its related affections and that they are better for the health and creativity of our being.

The essence of Damasio's current opinion is that feelings are the expression of human prosperity or affliction, just as occurs in the mind and the body. Feelings can reveal the state of life inside the whole organism. Most feelings are the expression of the struggle for balance. Understanding the neurobiology of emotion and feelings is vital for formulating principles and policies for reducing afflictions and for increasing human prosperity. Political and educational leaders must understand the important effect of knowledge on emotions and feeling.

Dr. Antonio Damasio - thank you for the quality of your intellectual legacy, thank you for your teaching, thank you for the ethical approach of your research. At the Faculty of Psychology, Education Sciences and Sport we will not underestimate the role of emotions and feelings in human behaviour and neither will we fail to understand the biological mechanisms underlying them. In your honour, from now on we will begin all our classes remembering that: "we think because we are".

Dr. Ignasi Ivern,
professor of the FPCEE Blanquerna
of the Ramon Llull University.

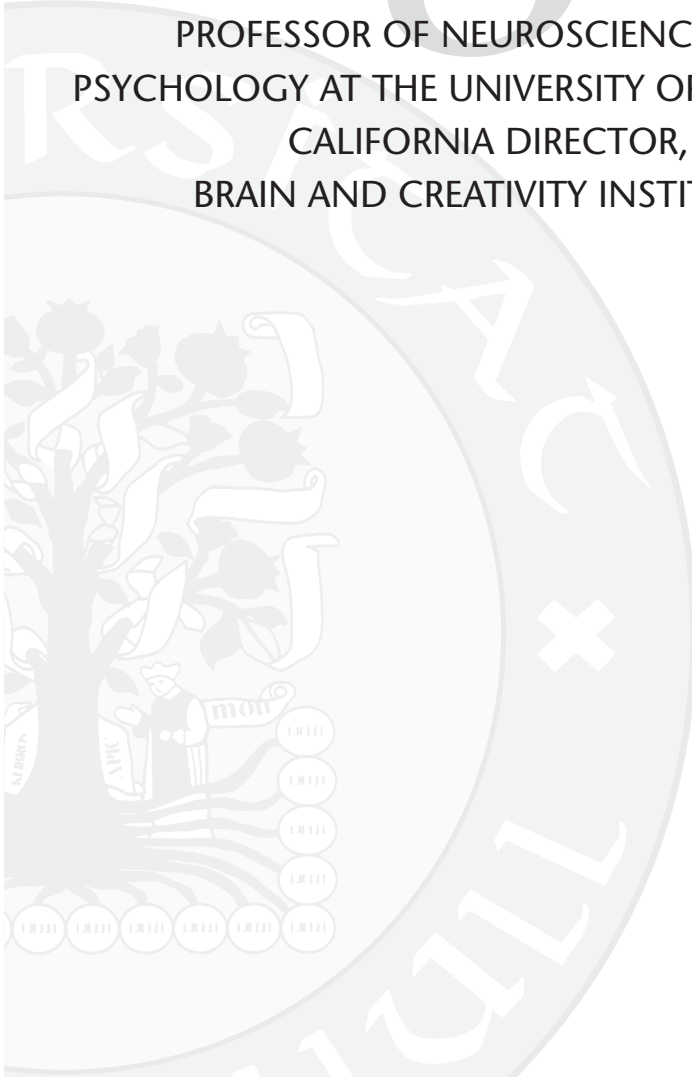

SPEECH BY DR. ANTONIO DAMASIO,
PROFESSOR OF NEUROSCIENCE AND
PSYCHOLOGY AT THE UNIVERSITY OF SOUTHERN
CALIFORNIA DIRECTOR,
BRAIN AND CREATIVITY INSTITUTE.

Your Excellency Madam Rector, Doctors present in the hall, ladies and gentlemen.

I am well aware of the values that guide the University Ramon Llull and of its high level of scholarship. Consequently, it is an honor to accept the degree you are conferring upon me today. I must confess that besides the pride I feel in the fact that you found me worthy of this degree, I also take great joy from the fact that I am, once again, in Barcelona. I have known your city since my young years and it is always good to return to it and to discover some new detail regarding its past and present, its beauty, its rich offering of delights - from tastes and sights to ideas.

We are gathered here because of a coincidence of facts. First, the brain sciences have developed to an extraordinary degree over the past two decades, so much so that a large range of problems - medical, philosophical, and social - can be approached from the perspective of neuroscience and there is some hope that the approach can be fruitful.

Second, my work as both neurologist and neuroscientist is relevant to several of those problems - for example, the diagnosis and management of neurological and psychiatric illnesses; the vexing problem of how the brain generates the mind and allows that mind to become conscious; and an assortment of issues related to how biology shapes social behaviors from moral conduct and justice, to economic and financial systems, and to the arts and sciences.

The third and obvious fact is that major universities of the world do not overlook the issues raised by modern neuroscience, and, quite appropriately, wish to take advantage of neuroscience progress to both educate future generations and participate

---

in the solution of the problems faced by humanity. The University Ramon Llull, which obviously counts itself among those universities, is no exception.

How can we explain the astonishing and recent progress of neuroscience? This we can do thanks to another felicitous coincidence of events. Not surprisingly, these events come in two varieties: technical and theoretical. Technically we are now the beneficiaries of tools to study the nervous system deeply, at not only the level of neurons - Ramon y Cajal was already doing that very well over a century ago - but also at the level of molecules, a level that is subjacent to that of neurons, and at the level of macroscopic regions that can be organized as systems. None of this would be possible without the following spectacular developments: molecular biology, in all its aspects; advanced electron microscopy; sophisticated neurophysiology; and radiologic and magnetic resonance brain imaging. In other words, both very small neural components - neurons, synapses, microcircuits - and the large-scale neural components - areas, regions, pathways, systems - were the targets and the beneficiaries of major technical efforts. Had only one or the other been targeted, the advances would have been far more modest.

Precisely the same multilevel approach has prevailed where theory is concerned. The explosion of new findings concerning the "very small" as well as the "large-scale," propitiated theoretical developments across the phenomenal spectrum of neurobiology, behavior, mind, and culture.

Let me say that we are most fortunate to be living in these scientific and human times, not merely interesting but also exciting. Naturally, in this brief address, I cannot do justice to the panorama of progress before us. I can, however, highlight some advances closely related to my interests and personal work. Let me do so.

It is now possible to consider phenomena such as emotion and feeling in the same footing as the phenomena of vision or memory or movement. Philosophers and poets began the study of such phenomena long ago but now we can investigate their variety and their biological origins, as well as their perturbation when brain diseases set in; we can also study their functional consequences.

Emotions are action programs which crown the edifice of basic, genome-given homeostasis. They are instruments of life regulation focused on specific problems of the environment or of the organism's interior. On the other hand, feelings are perceptions

---

of such actions as they occur in the body and as they make organisms take notice of the situations that caused the emotion and of their solution. Feelings are, for that reason, and especially after they are incorporated in memory, instruments of decision-making and of future planning. My somatic markers are signals related to emotional feelings which act to tag the images of our reasoning process with differential values based on the organism's prior experience.

Emotional feelings turn out to be a biological key to two developments that have allowed humans to become, well, truly human. I am talking about the development of consciousness and the development of moral systems. The development of consciousness, as I discuss in my recent book *Self Comes to Mind* [titles in Spanish and in Catalan], hinges on an emotional phenomenon. To begin with, it is an emotive phenomenon caused by the sheer process of life. Later in the process, it is an emotive phenomenon caused by objects and situations with which the organism interacts. In both cases, the resulting emotions generate feelings, the consequence of the brain's mapping of the emotive process. To the feeling that emerges from the emotive life process, I call *primordial feeling*, and I believe it is a pervasive phenomenon in living species that possess a minimally organized brain. To the other feelings, those which emerge from emotional states, I call *emotional feelings*. They too are pervasive in living species.

The exciting idea here is that an emotive process - simple or complex - signals both the presence of life - signals existence, in fact - as well as the interaction of a living organism with its environment. I believe that the high-level of consciousness that animates our mental life, today, for all of us in this room, began at this relatively simple biological level and was then enriched, over evolutionary time, by additions coming from the expansion of memory, reasoning, and language. And what we are all enjoying here in this room is a faculty of consciousness that relies on multiple levels of self, including an autobiographical self, thanks to which we possess a *knower* and a *witness* to the mind process.

But how did living beings animated by the simple biological processes to which I just alluded, become the human beings we are today, who have not only a rich consciousness but a conscience [Note to translator: please translate as moral conscience]. To answer that question I need to touch on the other development I connected with emotion and feeling: the development of moral conduct and justice systems.

What are the origins of morality? Do reason and deliberation construct moral conventions and rules, or does morality result from processes that precede reason? There is growing evidence that some moral behaviors have their origin in automated, non-conscious, and pre-rational processes. The evidence is solid not only in the case of humans but also of mammals in general, especially those whose brains share many features with the human brain.

Some mechanisms behind such behaviors can be linked to certain brain systems, to certain neuromodulator molecules, and even to specific genes. One vivid example concerns the neuropeptide oxytocin. In animals such as prairie voles, mating induces a release of oxytocin in certain brain regions. In turn, that leads to a life-long monogamous attachment between male and female; to bonding and attachment of the mother to her infants; and to involvement of the male in the care of the infants. Suppression of the gene responsible for the production of oxytocin precludes all of these effects.

Although the attachments exhibited by these animals are not equal to the moral actions of humans in similar circumstances, there is an intriguing resemblance. Certainly such complex animal behaviors are not being created by knowledge and reason, which suggests that the very complex human variations of such behaviors have antecedents that emerged in biological evolution without the guidance of knowledge, reason or pedagogy. What would have been the evolutionary advantage of such animal behaviors? Obviously, it was the optimized regulation of life. Importantly, a better regulation of life is exactly what moral systems based on knowledge and reason are supposed to achieve in humans.

And what is the connection between emotions and moral behavior? Well, several human emotions, in particular those that are classified as social (compassion, admiration, shame, guilt, contempt, pride, gratitude) embody moral values. For example, the deployment of admiration or compassion includes specific behaviors, aimed at others, which produce rewards for actions that those other beings have performed. The deployed emotions contain moral judgment. The same applies to the deployment of shame or guilt, which contain judgments regarding the self, along with self-punishing actions. Notably, there are the precursors to many of these emotions in animal species in which the moral judgments are implicit rather than explicit.

The brain mechanisms for the execution and experience of these emotions recruit structures involved in life regulation. I am convinced that these emotions were selected in evolution because of their contributions to the better management of life through their ability to solve social problems. In general, the behavioral programs that we call emotions prevailed in evolution because they improved the odds of survival prior to the emergence of conscious minds and reasoning. The so-called “moral” emotions are not an exception.

Morality then, may well emerge from processes that precede reason. But that is not incompatible with the idea that human creativity, knowledge and reason make use of pre-rational emotions in order to build moral conventions and rules. In fact, I believe that moral conventions and rules are some of the first and most notable of human creations.

This means that we should not and cannot reduce ethics to spontaneous emotional programs. Nature is careless and morally indifferent, and imitating nature is not a good way to create morality. But nature did develop some valuable behaviors that were then incorporated in most moral systems. Kin altruism and reciprocal altruism are good examples.

Human creativity and reason have extended the reach of biological regulation to varied aspects of the social behavior and have invented, in the process, what I call *sociocultural homeostasis*. The basic homeostasis of the human body is automated and operates largely at non-conscious level. Sociocultural homeostasis, on the contrary, is reasoned and requires consciousness. Morality is the centerpiece of sociocultural homeostasis.

Dr. Antonio Damasio,
professor of Neuroscience and Psychology at
the University of Southern California.
Director, Brain and Creativity Institute.

9

DISCURS DEL DR. ANTONIO DAMASIO,
CATEDRÀTIC DE NEUROCIÈNCIA I
DE PSICOLOGIA I DIRECTOR DEL BRAIN
AND CREATIVITY INSTITUTE
DE LA UNIVERSITY OF SOUTHERN CALIFORNIA.

Tinc molt presents els valors que orienten la Universitat Ramon Llull i conec el seu alt nivell acadèmic. És, doncs, un honor acceptar el títol que avui em conferiu. Confesso que, a banda de l'orgull d'haver estat considerat digne d'aquest grau, sento una gran alegria pel fet de trobar-me un cop més a Barcelona. Conec la vostra ciutat de quan era jove, i sempre és bo tornar-hi i descobrir-hi algun detall del passat i del present, de la seva bellesa i de l'abundància de plaers que ofereix, des de les vistes i els gustos fins a les idees.

Ens trobem aquí reunits gràcies a una convergència de fets. En primer lloc, les ciències del cervell han tingut un desenvolupament extraordinari en els darrers dos decennis: tant, que hi ha un ampli ventall de problemes -mèdics, filosòfics i socials- que es poden abordar des de la perspectiva de la neurociència amb una certa esperança que el plantejament sigui fructífer.

En segons lloc, la meva activitat com a neuròleg i com a neurocientífic incideix en més d'un d'aquests problemes: per exemple, la diagnosi i el tractament de les malalties neurològiques i psiquiàtriques, el pertinaç entrellat de com el cervell genera la ment i permet que aquesta ment es torni conscient, així com tot un calaix de sastre de qüestions relatives a com la biologia configura les conductes socials, des de la conducta moral i la justícia fins a les arts i les ciències, passant pels sistemes econòmics i financers.

I en tercer lloc i de manera òbvia, les grans universitats del món no es desentenien de la problemàtica suscitada per la neurociència moderna i volen, encertadament, aprofitar-ne els progressos per educar les generacions futures i per participar en la resolució dels problemes a què s'enfronta la humanitat. La Universitat Ramon Llull, que evidentment es compta entre aquestes grans universitats, no és cap excepció.

Com explicar el vertiginós progrés recent de la neurociència? Doncs gràcies a una altra felïç convergència de fets, que ben previsiblement són de dues menes: tècnics i teòrics. Tècnicament, avui dia som beneficiaris d'eines que permeten estudiar el sistema nerviós a fons, no tan sols a nivell de les neurones -cosa que ja feia Ramon y Cajal d'allò més bé fa més d'un segle- sinó també a nivell molecular, un nivell subjacent al neuronal, i alhora al nivell de les regions macroscòpiques que es poden organitzar com a sistemes. Res d'això no seria possible sense novetats espectaculars com la biologia molecular en tots els seus aspectes, la microscòpia electrònica avançada, la neurofisiologia més sofisticada i les tècniques d'imatge radiològiques i de ressonància magnètica. En altres paraules, s'han beneficiat d'un impuls tècnic considerable tant els components neurals més petits -neurones, sinapsis i microcircuitos- com els de gran escala -àrees, regions, vies i sistemes. Si només s'haguessin treballat els uns o els altres, els progressos haurien estat molt més modestos.

Aquest mateix plantejament simultani a molts nivells també s'ha imposat en el món de la teoria. L'explosió de noves troballes a l'escala més minúscula així com a gran escala ha propiciat avenços teòrics en tot l'amplíssim espectre de la neurobiologia, la conducta, la ment i la cultura.

Permeteu-me que afirmi que tenim molta sort de viure en aquesta època tant de la humanitat com de la ciència, època no tan sols interessant sinó ben bé engrescadora. Naturalment, en aquest breu parlament no puc fer justícia a tots els progressos que s'estenen davant nostre, però sí que puc destacar-ne alguns d'estretament lligats als temes que m'interessen i a la meva activitat personal. Procedim-hi.

Avui dia és possible considerar fenòmens com ara les emocions i els sentiments en peu d'igualtat amb els fenòmens de la visió, la memòria o el moviment. Els filòsofs i poetes van començar a estudiar-los fa molt de temps, però avui dia en podem investigar la varietat i els orígens biològics, i també com s'alteren quan sobrevenen malalties del cervell. Així mateix, en podem estudiar les conseqüències funcionals.

Les emocions són programes d'acció que coronen l'edifici de l'homeòstasi bàsica determinada pel genoma. Són instruments de regulació de la vida centrats en problemes específics de l'entorn o de l'interior de l'organisme. D'altra banda, els sentiments són les percepcions d'aquestes accions a mesura que es van produint al cos i que fan que els organismes es fixin en les situacions que han causat l'emoció i també

---

en la seva resolució. Per això, els sentiments, sobretot quan s'incorporen a la memòria, són instruments de presa de decisions i de planificació de futur. Els meus marcadors somàtics són senyals relacionats amb sentiments emocionals que actuen per marcar les imatges del nostre procés de raonament amb uns valors diferencials basats en l'experiència prèvia de l'organisme.

Resulta que els sentiments emocionals són la clau biològica de dos avenços que van possibilitar que els éssers humans fóssim, per dir-ho així, veritablement humans. Em refereixo als desenvolupaments respectius de la consciència i dels sistemes morals. El sorgiment de la consciència, tal com comento al meu darrer llibre *Self Comes to Mind* ("Y el cerebro creó al hombre" / "I el cervell va crear l'home"), gira al voltant d'un fenomen emocional. D'entrada, és un fenomen emocional causat pel mateix procés de la vida; posteriorment, un fenomen emocional causat pels objectes i situacions amb què interactua l'organisme. En ambdós casos, les emocions resultants generen sentiments, pel fet que el cervell cartografia el procés emocional. El sentiment que emergeix del procés de vida emotiu, jo l'anomeno *sentiment primordial*, i crec que és un fenomen ubicu en les espècies vives amb un cervell mínimament organitzat. Els altres sentiments, els que emergeixen dels estats emocionals, els anomeno *sentiments emocionals*. També són ubics en les espècies vivents.

La idea engrescadora que hi ha en tot això és que un procés emotiu, simple o complex, assenyalava tant la presència de vida -de fet, l'existència- com també assenyalava la interacció d'un organisme viu amb el seu entorn. Jo crec que el nivell elevat de consciència que anima avui la vida mental de tots els presents en aquesta sala va començar a aquest altre nivell relativament simple en termes biològics, i que es va anar enriquint al llarg de l'evolució amb incorporacions provinents de l'expansió de la memòria, del raonament i del llenguatge. I això de què gaudim tots els presents en aquesta sala és una facultat de la consciència que reposa sobre molts nivells diferents del si mateix; entre ells, un si mateix autobiogràfic, gràcies al qual tenim un *sabedor* i un *testimoni* del procés mental.

Però aquells éssers vius animats pel simples processos biològics que acabo de citar, com van poder esdevenir els éssers humans que som avui dia, que tenim no tan sols una consciència molt rica sinó també una consciència moral? Per respondre a aquesta pregunta, cal que comenti l'altre avenç vinculat a les emocions i els sentiments: el desenvolupament de la conducta moral i dels sistemes de justícia.

Quins orígens té la moralitat? Són la raó i la deliberació les que construeixen les convencions i regles morals o bé és que la moralitat sorgeix de processos anteriors a la raó? Cada cop tenim més indicis que algunes conductes morals s'originen en processos automatitzats, no conscients, preracionals. Les proves són contundents, no només per als éssers humans, sinó per als mamífers en general i en particular per als que tenen molts trets cerebrals en comú amb el cervell humà.

Alguns dels mecanismes que expliquen aquestes conductes es poden vincular a determinats sistemes cerebrals, a certes molècules neuromoduladores, fins i tot a determinats gens. Un exemple molt marcat és el de l'oxitocina, un neuropèptid. En animals com el talpó *Microtus ochrogaster*, l'aparellament indueix la secreció d'oxitocina en determinades regions del cervell, que al seu torn produeix un vincle monògam vitalici entre el mascle i la femella, un aferrament i un vincle de la mare envers les cries i la implicació del mascle en la cura de les cries. Suprimint el gen responsable de la producció d'oxitocina s'impedeixen tots aquests efectes.

Si bé els vincles que exhibeixen aquests animals no equivalen a les accions morals dels éssers humans en circumstàncies semblants, hi tenen una semblança intrigant. De ben cert que aquestes conductes animals tan complexes no estan creades pel coneixement i la raó: això fa pensar que les complexíssimes variacions humanes en aquesta mena de conductes tenen antecedents sorgits en l'evolució biològica sense estar orientades pel coneixement, la raó o la pedagogia. Quin avantatge evolutiu podien conferir aquestes conductes? Evidentment, es tractava de la regulació optimitzada de la vida. I un fet molt important és que regular millor la vida és precisament el que es pretén aconseguir entre els éssers humans amb els sistemes morals basats en el coneixement.

I quina connexió tenen les emocions i la conducta moral? Doncs bé, diverses emocions humanes, sobretot les classificades com a socials (compassió, admiració, avergonyiment, culpa, menyspreu, orgull, agraïment) encarnen valors morals. Per exemple, quan es desplega admiració o compassió es produeixen conductes específiques, dirigides als altres, que premien unes accions que han dut a terme aquests altres. Les emocions desplegades contenen un judici moral. El mateix es pot dir de l'avergonyiment o la culpa, que contenen judicis pel que fa al si mateix i accions d'autocàstig: moltes d'aquestes emocions tenen precursoras en espècies animals en què el judici moral és implícit i no explícit.

Els mecanismes cerebrals que permeten executar i experimentar aquestes emocions recorren a estructures que intervenen en la regulació de la vida. Estic convençut que hi va haver una selecció evolutiva a favor d'aquestes emocions perquè contribueixen a una millor gestió de la vida gràcies a la capacitat que donen de resoldre problemes socials. En general, els programes de conducta que anomenem emocions s'han imposat en l'evolució perquè milloraven la probabilitat de supervivència abans de l'aparició de la ment i del raonament conscients; les anomenades emocions "morals" no hi són cap excepció.

Així doncs, la moralitat pot molt ben ser que sorgeixi de processos anteriors a la raó; però això no és incompatible amb la idea que la creativitat, el coneixement i la raó humans utilitzen les emocions preracionals per construir convencions i normes morals. De fet, jo considero que les convencions i les normes morals es troben entre les primeres i les més notables creacions humanes.

Això significa que no podem reduir l'ètica a uns programes emocionals espontanis, ni convé intentar-ho. La natura no té cura i és moralment indiferent; imitar la natura no és una manera positiva de crear moralitat. Però la natura sí que ha desenvolupat unes conductes valuoses que posteriorment s'han incorporat a la majoria de sistemes morals. L'altruisme entre parents i l'altruisme recíproc en són bons exemples.

La creativitat i la raó humanes han ampliat l'abast de la regulació biològica a aspectes ben diversos de la conducta social i, tot fent-ho, han inventat el que jo anomeno *homeòstasi sociocultural*. L'homeòstasi bàsica del cos humà està automatitzada i funciona en bona mesura a un nivell no conscient; en canvi, l'homeòstasi sociocultural és raonada i requereix la consciència. La moralitat és la peça central de l'homeòstasi sociocultural.

Dr. Antonio Damasio,
catedràtic de Neurociència i de Psicologia i
director del Brain and Creativity Institute de la
University of Southern California

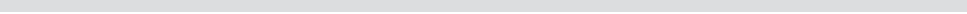

10

DISCURS DE LA DRA. ESTHER
GIMÉNEZ-SALINAS, RECTORA MAGNÍFICA
DE LA UNIVERSITAT RAMON LLULL.

11

SPEECH BY
DR. ESTHER GIMÉNEZ-SALINAS, RECTOR
OF THE RAMON LLULL UNIVERSITY.

